

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
EKONOMIKOS KATEDRA

INESA SASNAUSKAITĖ
Viešojo sektoriaus ekonomika

ŽALIEJI PIRKIMAI.
APLINKOSAUGOS KRITERIJŲ ĮTRAUKIMAS Į VIEŠUOSIUS PIRKIMUS
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc.dr.
Gediminas Černiauskas

Vilnius, 2007

Turinys

Įvadas	3 psl.
1. Viešųjų pirkimų politika Lietuvoje	6 psl.
1.1. Viešųjų pirkimų principai.....	6 psl.
1.2. Viešųjų pirkimų reglamentavimas Lietuvoje.....	8 psl.
1.3. Viešųjų pirkimų įstatymo apžvalga: dalyviai, laimėtojo pripažinimo kriterijai.....	9 psl.
2. Žalieji pirkimai – darnaus vystymosi nuostatų įtraukimas į viešuosius pirkimus	12 psl.
2.1. Žaliųjų pirkimų reglamentavimas pagal ES teisę.....	14 psl.
2.2. Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programa.....	16 psl.
3. Praktinis žaliųjų pirkimų įgyvendinimas ir teikiama nauda	19 psl.
3.1. Instrumentai, padedantys pasirinkti žaliąjį produktą.....	21 psl.
3.2. Žaliųjų pirkimų nauda valstybei, perkančiosioms organizacijoms ir visuomenei.....	29 psl.
3.3. Galimos žaliųjų pirkimų diegimo kliūtys.....	31 psl.
4. Tolimesnė žaliųjų pirkimų plėtotė Lietuvoje: rekomendacijos	34 psl.
4.1. Produktų, kurių įsigijimui bus taikomi aplinkosauginiai kriterijai, ir pačių kriterijų patvirtinimas.....	35 psl.
4.2. Informacijos skleidimas ir perkančių organizacijų gebėjimų ugdymas.....	37 psl.
4.3. Oficialūs patvirtinti žaliųjų produktų tiekėjų sąrašai.....	38 psl.
4.4. Centralizuotų pirkimų skatinimas, perkančiųjų organizacijų susivienijimai.....	39 psl.
4.5. Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos (CVPP) plėtojimas, elektroninės pirkimo procedūros.....	40 psl.
4.6. Švaresnė gamyba, ekologinis gaminių projektavimas, ekologinis marketingas ir ekologinės technologijos.....	41 psl.
Išvados	48 psl.
Literatūros sąrašas	53 psl.
Santraukos	59 psl.
Priedai	62 psl.

Žalieji pirkimai pasauliniu lygiu minimi jau pakankamai seniai, tačiau Lietuvoje ši koncepcija vis negaudavo pakankamai tiek politinio, tiek visuomeninio palaikymo ir skatinimo. Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programa buvo priimta tik prieš kelis mėnesius, tačiau realiai pradės veikti tik 2008 metais. Darbo rašymo metu dar nebuvo atlikti privalomi darbai, pačiam programos taikymo užtikrinimui - nebuvo nustatyti nei konkretūs produktai, nei būsimi jiems privalomai taikomi aplinkosauginiai kriterijai. Autorei tema pasirodė aktuali, įdomi, nepakankamai išnagrinėta, todėl norėta susipažinti su pasauline praktika ir Lietuvos pasiruošimu vykdyti žaliuosius pirkimus.

Darbo tikslas - apžvelgti teisinį žaliųjų pirkimų reglamentavimą ir, remiantis kitų valstybių praktika, pateikti žaliųjų pirkimų įgyvendinimo naudą ir tolimesnę perspektyvą Lietuvai, besiruošiančiai įgyvendinti žaliuosius pirkimus.

Darbo uždaviniai:

1. susipažinus su viešuosius pirkimus reglamentuojančia teisine baze nustatyti, ar galiojanti Viešųjų pirkimų įstatymo redakcija įteisina galimybę įvesti aplinkosauginius reikalavimus viešiesiems pirkimams;
2. apžvelgti žaliųjų pirkimų teisinį reglamentavimą pasauliniu ir nacionaliniu lygiu;
3. remiantis kitų valstybių praktika panagrinėti žaliųjų pirkimų įgyvendinimą, teikiamą naudą ir galimas taikymo kliūtis;
4. pateikti galimas žaliųjų pirkimų tolimesnio vystymo kryptis Lietuvoje.

Iškelta hipotezė – Lietuva pasirengusi vykdyti žaliuosius pirkimus.

Darbo metodai. *Dokumentų analizė* (ES direktyvos, LR įstatymai, strategijos, Vyriausybės nutarimai, Aplinkos ir Žemės ūkio ministrų įsakymai, programos, mokslinė literatūra, periodinių leidinių straipsniai bei internetinė medžiaga), kurios dėka darbe pateikiama objektyvi informacija žaliųjų pirkimų skatinimo ir įgyvendinimo klausimu. Rašant darbą susidurta su Lietuvoje egzistuojančios žaliųjų pirkimų situacijos apžvalginės medžiagos stygiumi. Ilgai nesulaukus politinio palaikymo, nebuvo ir visuomeninio bei akademinio susidomėjimo žaliųjų pirkimų koncepcija ir jos galimybėmis. Todėl be priimtų naujųjų teisės aktų, „Perkant „žaliai“! Aplinkai naudingų viešųjų pirkimų vadovo“¹, lietuviškos literatūros darbo temai atskleisti nebuvo daug. Tačiau pasaulinės, o ypač Skandinavijos šalių išleistos literatūros, susijusios su žaliaisiais pirkimais, jų skatinimu ir įgyvendinimu pavyko rasti pakankamai. Ja pagrįdė ir buvo remtasi rašant darbą.

¹ Perkant „žaliai“! Aplinkai naudingų viešųjų pirkimų vadovas, Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras, 2005 // http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_lt.pdf; prisijungimo laikas 2007 06 20.

Nestruktūruoti interviu buvo atlikti su nevyriausybinės organizacijos „Aplinkosaugos valdymo ir technologijų centras“ (ECAT-Lietuva) direktore Audrone Alijošiuite 2007 metų rugsėjo 10 dieną, su Kauno miesto savivaldybės Aplinkos apsaugos skyriaus Atliekų tvarkymo poskyrio vedėju Aleksandru Beliavičium ir Kauno regioninio aplinkos apsaugos departamento Teisės ir bendrųjų reikalų vyresniąja specialiste Ieva Vasiliauskaite 2007 metų rugsėjo 20 dieną. Interviu tikslas – gauti darbui reikalingą informaciją, patikrinti internetu rastos medžiagos tikrumą.

Darbo struktūra grindžiama iškeltais uždaviniais tikslui pasiekti. Pirmuose skyriuose nagrinėjama teisinė žaliųjų pirkimų bazė, kitų ES valstybių narių vykdomų žaliųjų pirkimų praktinis įgyvendinimas, jų nauda. Ketvirtoje dalyje darbo autorė, besiremddama išnagrinėta medžiaga ir vykdytų interviu metu gauta informacija, pateikia žaliųjų pirkimų įgyvendinimo Lietuvoje tolimesnę perspektyvą.

Darbe naudojamos sąvokos:

Aplinkosaugos vadyba - tai sistemingas būdas mažinti įmonės daromą poveikį aplinkai ir aplinkinei bendruomenei. Aplinkosaugos vadybos sistema reiškia bendrosios vadybos sistemos dalį, kurios organizacinė struktūra, atsakomybės sritys, tvarka ir procedūros, procesai ir ištekliai yra skirti aplinkosaugos politikai suformuoti ir įgyvendinti.

Aplinkosaugos technologijų veiksmų planas – tai ES aplinkosaugos technologijų veiksmų planas ekologinėms naujovėms skatinti ir aplinkosaugos technologijoms plačiai diegti.²

Būvio ciklo požiūris reikalauja integruotai išnagrinėti gaminio poveikį aplinkai nuo jo fizinio atsiradimo iki išnykimo. Taip pat šis požiūris reikalauja, kad poveikio aplinkai sumažinimas viename būvio ciklo etape nepadidintų poveikio aplinkai kitame etape.

Ekologinis gaminių projektavimas – tai sisteminė metodika, integruojanti aplinkos apsaugos aspektus į gaminio projektavimą. Ekologinis gaminių projektavimas remiasi būvio ciklo požiūriu ir reikalauja, kad aplinkos apsaugos aspektai būtų sistemingai integruojami į gaminių projektavimo procesą, siekiant sumažinti gaminių poveikį aplinkai viso jų būvio ciklo metu – nuo žaliavų parinkimo iki galutinio atliekų sutvarkymo.

Ekologinis marketingas – atsakingu įmonės valdymu paremtas procesas, kurio metu nustatomi, numatomi ir patenkinami visuomenės poreikiai bei reikalavimai, susiję su poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai mažinimu.

Ekologinis ženklavimas – tai specialiu ženklu pažymėtas gaminytis, kuris aplinkosauginiu požiūriu aplinkai palankesnis, ir todėl paprastai noriau vartotojų pasirenkamas.

² ES tvaraus vystymosi strategijos (ES TVS) peržiūra – atnaujinta strategija// <http://www.am.lt/VI/files/0.207844001174307767.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 06 20.

Kriterijus – pirkimo objekto ir kitų tiekėjo pasiūlymo savybių (paprastai kaina, kokybė, techniniai privalumai, estetiškos ir funkcinės charakteristikos, aplinkosaugos charakteristikos, eksploataavimo išlaidos, efektyvumas, garantinis aptarnavimas ir techninė pagalba, pristatymo data, laikotarpis arba užbaigimo terminas) požymis, pagal kurį nustatomas viešojo pirkimo pasiūlymų ekonominis naudingumas. Kriterijus gali susidėti iš dalių – kriterijaus parametru.³

Perkančioji organizacija yra centrinis viešojo pirkimo proceso dalyvis, tai ta institucija, kuri inicijuoja viešąjį pirkimą, atlieka privalomus veiksmus tam, kad jis būtų tinkamai atliktas, nagrinėja dalyvių ginčus, renka laimėtojus, sudaro sutartis.

Standartas – pripažintos standartizacijos įstaigos priimtas dokumentas, nustatantis bendram ir daugkartiniam naudojimui tinkančias taisykles, kurio laikytis nėra privaloma ir kuris priskiriamas vienai iš šių kategorijų: tarptautinis standartas – tarptautinės standartų organizacijos priimtas standartas, Europos standartas – Europos standartų organizacijos priimtas standartas, nacionalinis standartas – nacionalinės standartų organizacijos priimtas standartas.

Švaresnė gamyba suvokiama kaip prevencinė ir integruota aplinkosaugos vadybos strategija, kuri nenutrūkstamai turi būti taikoma gamybiniais procesams bei produktams per visą jų egzistavimo ciklą, siekiant sumažinti poveikį žmonėms ir aplinkai, remiasi racialesniu energijos, gamtinių resursų naudojimu ir atliekų bei taršos minimizavimu jų susidarymo vietoje, padeda sumažinti neigiamą įmonės poveikį aplinkai ir duoda teigiamus ekonominius rezultatus.⁴

Tiekėjas yra kiekvienas ūkio subjektas – fizinis asmuo, privatus juridinis asmuo, viešas juridinis asmuo ar tokių asmenų grupė – galintis pasiūlyti ar siūlantis prekes, paslaugas ar darbus.

Žalieji pirkimai – tai tokie pirkimai, kai prekės ar paslaugos pasirinkimo kriterijus yra ne tik (ar net ne tiek) kaina ir kokybė, bet ir perkamo produkto gamybos ar vartojimo poveikis aplinkai.⁵

Žalioji produktas – yra labiau aplinkai draugiškas, vertinant viso gyvavimo ciklą, produktas, kuris atlieka tokias pačias ar geresnes funkcijas, yra tokios pačios ar geresnės kokybės ir tenkina vartotojų poreikius, lyginant jį su standartiniais produktais.

Viešasis pirkimas – perkančiosios organizacijos atliekamas ir Viešųjų pirkimų įstatymu reglamentuojamas prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kurio tikslas – sudaryti viešojo pirkimo–pardavimo sutartį.⁶

³ Viešųjų pirkimų tarnybos prie LR Vyriausybės direktoriaus 2006 m. spalio 12d. įsakymas Nr. 1S-53 „Dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo rekomendacijų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 113-4329.

⁴ R.Čiegis, *Ekonomika ir aplinka: Subalansuotos plėtros valdymas*. – Kaunas: VDU, 2004.P324.

⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

⁶ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

1. VIEŠŪJŲ PIRKIMŲ POLITIKA LIETUVOJE

Viešieji pirkimai sudaro labai reikšmingą viešojo sektoriaus veiklos dalį, nes tai būtina procesinė sąlyga, kad būtų nupirkta prekės, paslaugos arba darbai, kurių pasiūla egzistuoja rinkoje. Kasmet didėjant valstybės biudžetui ir savivaldybių biudžetams bei Europos Sąjungos finansinei paramai, daugiau lėšų skiriama ir viešiesiems pirkimams. 2005 metais Lietuvoje viešiesiems pirkimams panaudota per 8,6 mlrd. litų (2004 metais – 6,5 mlrd. litų). Tai sudarė 12,1 % šalies bendrojo vidaus produkto (palyginimui ES viešieji pirkimai sudaro apie 16 % bendrojo vidaus produkto), 2006 metais – apie 10 mlrd. litų. Manoma, kad lėšų viešiesiems pirkimams artimiausiais metais bus išleidiama vis daugiau.⁷

Pagrindinius viešųjų pirkimų politikos tikslus galima suskirstyti į kelias kryptis: pirma – viešųjų pirkimų skaidrumo ir efektyvumo didinimas, antra – kitų ekonominių ir aplinkosauginių tikslų siekimas.

Viešieji pirkimai priskiriami padidintos rizikos sričiai, todėl jų vykdyme kovai su korupcija yra skiriamas pastovus dėmesys. Šiuo metu galiojančioje Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo redakcijoje yra numatyta nemažai nuostatų, nukreiptų korupcijai mažinti - įteisinta tiekėjo sąžiningumo deklaracija, kurią perkančiajai organizacijai turės pateikti tiekėjai, dalyvaujantys viešuosiuose pirkimuose, patvirtindami tai, kad jie perkančiosios organizacijos ar kitų tiekėjų atstovams nedavė ir neketina duoti pinigų, dovanų, nesuteikė ir neketina suteikti jokių paslaugų ar kitokio atlygio.

Antroji viešųjų pirkimų politikos kryptis yra kitų ekonominių ir aplinkosauginių tikslų siekimas. Europos bendrijos požiūriu viena iš priemonių, kurios būtina imtis siekiant įgyvendinti Europos sąjungos subalansuotos plėtros strategiją, yra veikti kartu (bendradarbiaujant) su verslu. Šia prasme viena iš rekomenduotų priemonių ir yra žaliųjų pirkimų rėmimas.⁸

1.1. Viešųjų pirkimų principai

Lietuvai įstojus į ES, Lietuvos ūkio subjektams atsirado dar didesnės galimybės dalyvauti kitose šalyse atliekamuose pirkimuose vienodomis sąlygomis su tų šalių tiekėjais, todėl labai svarbu, kad viešieji pirkimai būtų vykdomi pagal bendrąsias, visiems vienodai suprantamas taisykles laikantis visuotinai pripažintų principų - „sutartys, sudarytos valstybėse narėse valstybės, regioninės ar vietos valdžios institucijų arba kitų viešosios teisės reguliuojamų subjektų vardu, turi

⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 90-3573.

⁸ R.Čiegis, *Ekonomika ir aplinka. Subalansuotos plėtros valdymas*. – Kaunas: VDU, 2004.P.321.

atitikti sutartyje numatytus principus, ypač laisvo prekių judėjimo, įsisteigimo laisvės ir laisvo paslaugų judėjimo, bei iš jų kylančius principus, pavyzdžiui, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principus“.⁹

Lygiateisiškumo principas nustato, kad perkančioji organizacija visiems pirkimo dalyviams privalo sudaryti lygias teises dalyvauti pirkimuose. Jo laikymasis reikalauja užtikrinti efektyvią konkurenciją sudarant viešojo pirkimo sutartis, draudžia pirkimo proceso metu perkančiai organizacijai nesilaikant nustatytos tvarkos keisti pirkimo dokumentų sąlygas, jas aiškinti nevienodai skirtingų viešo pirkimo dalyvių atžvilgiu. Lygiateisiškumo principas taip pat reikalauja ir atitinkamos pretenzijų nagrinėjimo tvarkos, kuri turi būti protinga ir sudaryti sąlygas visiems pirkimo dalyviams skusti pirkimą vykdančios organizacijos sprendimus, pateikti prieštaravimus.

Nediskriminavimo principas visų pirma įtvirtina vieną svarbiausių draudimų diskriminuoti kitos ES valstybės tiekėjus ar sudaryti bet kokius barjerus dalyvauti kitos ES valstybės tiekėjams viešojo pirkimo procese. Taip pat perkančioji organizacija negali diskriminuoti tiekėjų, pateikdama pirkimo dokumentus ir technines specifikacijose nurodydama konkrečius standartus ar reikalavimus. Yra įtvirtinama „tapačių standartų“ doktrina, kurios pagrindu techninėse specifikacijose nurodoma tik perkamo produkto tam tikri bendri bruožai. Kitaip tariant, techninėje specifikacijoje negali būti nurodomas prekės ženklas, patentas, tipas, kilmė, dėl kurių tam tikriems tiekėjams būtų sudaromos palankesnės sąlygos.

Skaidrumo principo turinys apima atliekamų viešųjų pirkimų procedūrų viešumą, t.y., tinkamos informacijos apie viešuosius pirkimus, jo sąlygų pateikimas, bei priešasčių, dėl kurių atmetamas vienas ar kitas pasiūlymas pateikimą. Skaidrumo principas reikalauja, kad apie konkursą būtų skelbiama plačiai, kad rinką būtų galima atverti konkurencijai bei kontroliuoti viešųjų pirkimų tvarkos nešališkumą. Skaidrumo principas įtvirtina ir perkančios organizacijos pareigą laiku išnagrinėti pretenziją ir pateikti išsamų bei pagrįstą atsakymą.

Abipusio pripažinimo principas draudžia nustatyti kvalifikacinius reikalavimus, susijusius su nacionaline priklausomybe, t.y. Lietuvoje turi būti pripažįstami ES išduoti dokumentai, o Lietuvoje išduoti dokumentai - pripažįstami užsienyje. Abipusio pripažinimo principas taip pat reikalauja pripažinti ekvivalenčius vienos valstybės narės pagamintus produktus, jeigu jie atitinka visas techninėse charakteristikas.

Proporcingumo principas reikalauja, kad perkanti organizacija tiekėjams nustatytų tokius reikalavimus, kurie derėtų su pirkimo objektu ir pirkimo sąlygomis. Nustatomi reikalavimai turi būti pagrįsti, tikslūs ir aiškūs.

⁹ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB „Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“//Specialus leidimas. 2004-12-30, Nr.1.

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtinti viešųjų pirkimų principai yra pamatinės nuostatos vykdant viešojo pirkimo procedūras, kurių laikymasis yra imperatyvaus pobūdžio. Viešųjų pirkimų principai skiriasi nuo bendrųjų teisės principų tuo, kad principų laikymasis turi didelės įtakos teismams sprendžiant viešųjų pirkimų teisėtumo klausimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad esant nors vienam viešųjų principų pažeidimui, teismas tokį pirkimą gali pripažinti negaliojančiu.¹⁰ Perkančiosios organizacijos privalo besąlygiškai vadovautis LR Viešųjų pirkimų įstatyme nurodytais principais, tiek rengdamos viešojo pirkimo dokumentus, tiek vertindamos pasiūlymus bei priimdamos sprendimus dėl viešojo pirkimo konkurso laimėtojo.

Reikalavimų viešiesiems pirkimams suvienodinimas padeda Lietuvos ūkio subjektams geriau suprasti kitų šalių keliamus reikalavimus, atveria daugiau galimybių ir leidžia sėkmingiau dalyvauti organizuojamuose pirkimuose. Pažymėtina, kad po įstojimo į ES vis daugiau užsienio tiekėjų dalyvauja ir Lietuvoje atliekamuose pirkimuose. Lietuvos rinka yra atvira ES valstybių narių tiekėjams jau nuo Lietuvos – ES asocijuotos narystės sutarties įsigaliojimo.

1.2. Viešųjų pirkimų reglamentavimas Lietuvoje.

Lietuvoje viešieji pirkimai išvis pradėti reglamentuoti tik 1995 metais, Vyriausybei nutarimu patvirtinus biudžetinėms įstaigoms taikytą laikinąją pirkimų tvarką. Pirmasis Viešųjų pirkimų įstatymas buvo priimtas 1996 metais. Šis įstatymas buvo parengtas pagal Jungtinių Tautų modelinį prekių, paslaugų ir darbų viešųjų pirkimų įstatymą. Pradėjus derybas dėl įstojimo į Europos Sąjungą, prasidėjo viešųjų pirkimų teisės derinimo su direktyvomis procesas. Konsultuojantis su Europos Komisijos ir kitais užsienio ekspertais, buvo parengtos ir priimtos 1999 m. ir 2002 m. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pataisos, atitinkančios Lietuvos stojimo į ES sutarties nuostatas ir didžiąją dalimi suderintos su tuo metu galiojusiu Viešųjų pirkimų direktyvų reikalavimais. Atsižvelgiant į 2004 metais Europos Parlamento ir Tarybos priimtas dvi naujas Viešųjų pirkimų direktyvas (iš dalies buvo pakeistos 2005m.), kurios patobulino galiojančias bei nustatė naujas detalias pirkimų taisykles, reikėjo patikslinti ir Lietuvoje galiojusį įstatymą. Lietuvos Respublikos Seimas 2005 m. gruodžio 22 d. priėmė Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymą. Pagal galiojančią įstatymo redakciją, pirkimų tikslas – vadovaujantis įstatymo reikalavimais sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai (atlikti pirkimą įgaliojusiai perkančiajai organizacijai) ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas ir užtikrinant, kad atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtoją būtų laikomasi lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo,

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 09 21 nutartis Nr. 3K-3-416/2005 „c.b. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. „Sigma Telas“ // http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28746; prisijungimo laikas: 2007 10 23.

proporcingumo ir skaidrumo principų. Viešųjų pirkimų tvarką nacionaliniu lygiu reglamentuoja ir poįstatyminiai aktai, t.y., LR Vyriausybės priimti nutarimai, ministerijų ir viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus priimti įsakymai.¹¹

1.3. Viešųjų pirkimų įstatymo apžvalga: dalyviai, laimėtojo pripažinimo kriterijai

Perkančioji organizacija yra centrinis viešojo pirkimo proceso dalyvis, tai ta institucija, kuri inicijuoja viešąjį pirkimą, atlieka privalomus veiksmus tam, kad jis būtų tinkamai atliktas, nagrinėja dalyvių ginčus, renka laimėtojus, sudaro sutartis. Remiantis viešųjų pirkimų įstatymo 4 straipsniu, perkančiąja organizacija yra laikomos:

1) valstybės ar savivaldybės valdymo institucija; šios įstatymo normos turi būti aiškinamos plačiau – perkančiomis organizacijomis laikomos visos valstybės institucijos, įstaigos ar organizacijos, kurios įgyvendina tam tikrą viešą funkciją, kurių veikla yra skirta viešajam interesui tenkinti ir viešojo administravimo veiklai įgyvendinti. Nuostatos taip pat taikomos ir savivaldybėms, jų administracijoms. Europos teisingumo teismas laikosi nuostatos, kad perkančiomis organizacijomis pripažįstamos bet kurios įmonės, įstaigos ir organizacijos, jeigu jų veikla yra įgyvendinama viešojo administravimo funkcija ir/arba jeigu tokiai įmonei, įstaigai ar organizacijai yra patikėta bent iš dalies vykdyti veiklą, susijusią su šios funkcijos įgyvendinimu ir/arba viešųjų interesų tenkinimu.¹²

2) viešasis ar privatusis juridinis asmuo, (išskyrus valstybės ar savivaldybių valdymo institucijas) yra perkančioji organizacija, jeigu visa ar tam tikra jo veiklos dalis yra skirta specialiai viešiesiems interesams, kurie yra nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio, tenkinti ir atitinka bent vieną iš šių sąlygų:

- jo veikla yra daugiau kaip 50 procentų finansuojama iš valstybės ar savivaldybių biudžetų arba kitų valstybės ar savivaldybių fondų lėšų, arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų lėšų;
- yra kontroliuojamas (valdomas) valstybės ar savivaldybių institucijų arba kitų šioje dalyje nustatytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų;
- turi administraciją, valdymo ar priežiūros organą, kurio daugiau kaip pusė narių yra skiriami valstybės ar savivaldybių institucijų arba šioje dalyje nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų;

¹¹ Viešųjų pirkimų tarnyba// www.vpt.lt/index.php?pid=1089184506&lan=LT; prisijungimo laikas: 2007 09 10.

¹² A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement// http://www.iclei-europe.org/fileadmin/template/projects/procuraplus/files/CD-ROM/Printed_Manual/Procura_Manual_Chapter4.pdf; prisijungimo laikas: 2007 09 20.

3) nurodytų viešųjų ar privačiųjų juridinių asmenų asociacija.¹³

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 2str. nustato, kad *tiekėjas* yra kiekvienas ūkio subjektas – fizinis asmuo, privatus juridinis asmuo, viešas juridinis asmuo ar tokių asmenų grupė – galintis pasiūlyti ar siūlantis prekes, paslaugas ar darbus. Tiekėjas turi teisę dalyvauti konkurse ir pateikti pasiūlymą, atitinkantį pirkimo dokumentuose nustatytus reikalavimus. Viešųjų pirkimų įstatymo 2 str. 5d. ir 11d. pateikia skirtingą tiekėjo sąvoką, atsižvelgiant į jo dalyvavimą viešojo pirkimo procedūrose. Tiekėjas, siekiantis būti pakviestas dalyvauti ribotame konkurse, derybose ar konkurenciniame dialoge, vadinamas kandidatu, o jau pasiūlymą pateikęs – dalyviu.

Lietuvoje *viešuosius pirkimus kontroliuoja* kelios institucijos. Ūkio ministerija yra atsakinga už viešųjų pirkimų politikos formavimą – teisės aktų, suderintų su ES teise parengimą, jų derinimą su kitomis ministerijomis ir suinteresuotomis institucijomis bei atstovavimą Europos Komisijos viešųjų pirkimų patariamąjį komiteto darbe. Viešųjų pirkimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės yra atsakinga už viešųjų pirkimų politikos įgyvendinimą, viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų laikymosi priežiūrą ir kontrolę. Viešųjų pirkimų tarnybos funkcijos:

- 1) pagal kompetenciją rengti ir (ar) priimti pirkimus reglamentuojančius teisės aktus;
- 2) kontroliuoti, kaip atliekant pirkimus laikomasi Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo ir kitų su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų reikalavimų, vykdyti šių teisės aktų pažeidimų prevenciją;
- 3) nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylas pagal savo kompetenciją;
- 4) teikti metodinę pagalbą, rengti viešųjų pirkimų įstatymui įgyvendinti reikalingas rekomendacijas, nustatyti gaires;
- 5) rinkti, kaupti ir analizuoti informaciją apie numatomus ir atliekamus pirkimus, sudarytas pirkimų sutartis ir sutarčių įvykdymo rezultatus, taip pat nustatytus viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus, jų pobūdį ir su jais susijusius sprendimus bei bausmes. Šią informaciją, išskyrus konfidencialią, teikti valstybės ir savivaldybių institucijoms, įstaigoms ir skelbti viešai;
- 6) analizuoti ir vertinti pirkimų sistemą, rengti pasiūlymus, kaip ją tobulinti;
- 7) organizuoti perkančiųjų organizacijų valstybės tarnautojų ar darbuotojų, atsakingų už pirkimus, mokymą, juos mokyti;
- 8) konsultuoti perkančiąsias organizacijas ir tiekėjus ar organizuoti jų konsultavimą pirkimo klausimais;

¹³ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

9) sprendžiant pirkimo klausimus, palaikyti ryšius su atitinkamomis užsienio valstybių institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis;

10) tvirtinti supaprastintų pirkimų skelbimų formas ir nustatyti skelbimų teikimo reikalavimus;

11) tvirtinti pirkimo vertės apskaičiavimo metodiką;

12) tvirtinti pirkimų ataskaitų formas ir nustatyti ataskaitų teikimo reikalavimus;

13) rengti ir teikti Europos Komisijai jos nustatytais terminais ir forma statistines prekių, paslaugų ir darbų pirkimo metines ataskaitas ir kitą jos prašomą informaciją;

14) persiųsti Europos bendrijų oficialiųjų leidinių biurui skelbti perkančiųjų organizacijų skelbimus ir užtikrinti perkančiųjų organizacijų perduodamų kitų pranešimų ir informacijos persiuntimą;

15) teikti Europos bendrijų Komisijai informaciją apie Europos bendrijos teisės pažeidimą;

16) administruoti centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą;

18) vertinti tiekėjų kreipimusi dėl perkančiųjų organizacijų pirkimo dokumentuose nurodytų pirkimo sąlygų;

19) kitų teisės aktų nustatytos funkcijos.¹⁴

Viešųjų pirkimų kontrolę taip pat vykdo Specialiųjų tyrimų tarnyba (kontrolę, susijusią su korupcijos prevencija), Valstybės kontrolė (valstybės biudžeto lėšų panaudojimo kontrolę), perkančiųjų organizacijų vidaus audito tarnybos. Lietuvos Respublikos Seimo audito komitetas atlieka viešųjų pirkimų tarnybos funkcijų įgyvendinimo efektyvumo parlamentinę kontrolę.

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 24 str. nustato, kad perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose privalo nurodyti pasiūlymų vertinimo kriterijus bei sąlygas, t.y., pirkimo dokumentuose ji privalo nurodyti, kokiais vertinimo kriterijais vadovausis vertindama tiekėjų pasiūlymus. Perkančioji organizacija pasiūlymus vertina remdamasi šiais kriterijais:

1) *Mažiausios kainos;*

2) *Ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo.*¹⁵

Mažiausios kainos pasiūlymo vertinimo kriterijus yra lengviau taikomas nei ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijus. Šiuo atveju sutartis pasirašoma su tuo tiekėju, kuris atitiko visus perkančios organizacijos pirkimo dokumentuose nustatytus reikalavimus ir pasiūlė mažiausią kainą. Šį vertinimą organizacijos turėtų rinktis tais atvejais, kai kitos perkamo objekto savybės ar kitos

¹⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

¹⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

pasiūlymo sąlygos neturi didelės reikšmės būsimam produkto naudojimui. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija įsigyja degalus.

Ekonomiškai naudingiausias pasiūlymo vertinimo kriterijus ypač tinka tada, kai svarbu pasiekti, kad perkamas produktas būtų kuo kokybiškesnis, t.y., kuo funkcionalesnis, estetiškesnis, mažiau aplinkai žalingas, efektyvesnis siekiant perkančios organizacijos numatytų tikslų. tačiau šio kriterijaus vertinimas yra žymiai sudėtingesnis, reikalauja nemažų perkančios organizacijos laiko sąnaudų, tačiau leidžia pasirinkti tokius produktus, kurie bus optimalūs ne tik kainos, bet ir kokybės prasme.

Ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus reiškia, kad pirkimo sutartis sudaroma su dalyviu, pateikusių perkančiajai organizacijai naudingiausią pasiūlymą, išrinktą pagal jos nustatytus kriterijus, susijusius su pirkimo objektu. Perkančioji organizacija nurodo pirkimo dokumentuose kiekvienam ekonomiškai naudingiausiam pasiūlymui nustatyti pasirinkto kriterijaus lyginamąjį svorį. Kriterijų lyginamasis svoris gali būti išreikštas konkrečiu dydžiu arba nustatant intervalą, į kurį patenka kiekviena kriterijui priskiriama reikšmė (žr. 1 PRIEDA). Tai nereiškia, kad ekonomiškai naudingiausias pasiūlymas bus pats pigiausias. Tai reiškia, kad reikia sudaryti geriausią sandorį *pagal savo nustatytus parametrus*. Aplinkos apsauga gali būti vienas iš šių parametrų ir todėl sudarant sutartį jį galima prilyginti kitiems veiksniams. Taigi ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo pasirinkimas neatmeta aplinkos apsaugos reikmių.

2. ŽALIEJI PIRKIMAI – DARNAUS VYSTYMO SI NUOSTATŲ ĮTRAUKIMAS Į VIEŠUOSIUS PIRKIMUS

Gyvename pasaulyje, kuriame aplinkosauginiai klausimai ir problemos tampa vienomis iš svarbiausių ir labiausiai reikalingų spręsti. Toliau žengiant įvairių gamtinių išteklių pereinamojo link vietinės aplinkosauginės problemos pradeda peraugti į regionines ar net globalias. Tokioms priskiriamos klimato kaitos, bio įvairovės nykimo, rūgščių lietu, nuodingų medžiagų kaupimo ir kitos problemos, kurios beatodairiškai paliečia kiekvieną visuomenę, kiekvieną individą ir žmonijos ateitį.

Tradiciniai metodai, kuriais buvo bandoma spręsti aplinkosaugines problemas, taip vadinami „komanda – kontrolė“ požiūriai, kurie remiasi valdžios reikalavimais (pvz., techniniais standartais, nustatytais limitais, baudomis, draudimais) iš esmės neveikia. Taip yra susidorojama tik su problemos simptomais, o ne su problemos ištakomis, priežastimis. Tokių požiūrių taikymas veda į nesutarimus tarp rinkos veikėjų – privataus verslo ir valdžios institucijų, kas gali vesti prie didelių

socialinių išlaidų. Tarkim, nurodymas įmonėse įdiegti vandens valymo įrengimus slopina tik problemos simptomus, bet nesprenžia pačios problemos esmės.

Pagrindinės aplinkos degradacijos priežastys slypi žmonių elgesyje ir ekonominio vystymosi būde. 1992 m. Rio de Žaneire vykusioje JTO aplinkosaugos ir vystymosi konferencijoje buvo priimta Rio deklaracija ir Agenda 21 - veiksmų planas skatinti darnų vystymąsi, t.y. pagrindinę ilgalaikę visuomenės vystymosi ideologiją, kurios pagrindą sudaro trys pamatiniai ramsčiai – aplinkosauga, ekonominis ir socialinis vystymasis. Darnus vystymasis, plėtra suprantamas kaip kompromisas tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms, neperžengiant leistinų poveikio aplinkai ribų.¹⁶ Besikeičiantis ekonominis ir politinis klimatas ir atsiradęs darnios raidos poreikis vedė prie ekologinių ir socialinių požiūrių integracijos į visas politines sritis. Konferencijoje prieita išvada, kad darni plėtra įmanoma tik tuo atveju, jei valstybės sumažins ar netgi atsisakys nesubalansuotos gamybos ir vartojimo. Šiuo atveju gamyba atstovauja pasiūlos pusę, ir jai keliami reikalavimai naudoti mažiau aplinką teršiančias technologijas, perdirbtas medžiagas, tuo tarpu vartojimas yra paklausos pusė, kurioje atsižvelgiama kaip prekės ar paslaugos, tenkinančios poreikius ir gerinančios gyvenimo kokybę, gali būti gaunamos mažiau kenkiant aplinkai.

Tarptautiniu lygmeniu ES vaidino pagrindinį vaidmenį kuriant ir skatinant esminius tarptautinius aplinkos apsaugos susitarimus ir konvencijas, siekiant tvaraus vystymosi koncepcijos tikslų. Šeštasis *Amsterdamo sutarties* (1997) straipsnis apibrėžė integruotą požiūrį, kad aplinkosauginiai reikalavimai turi būti integruoti į bendrijos politikos ir veiksmų apibrėžimą ir įgyvendinimą, ypač remiantis tikslu skatinti darnią plėtrą. *Europos sąjungos tvaraus vystymosi strategijos* (2001) esmė – ekonominis augimas, socialinė sanglauda ir aplinkos apsauga turi eiti ranka rankon, taip pat aplinkosauginė dimensija įdiegta ir į *Lisabonos* procesą (2001) – pokyčių programą, kuri įpareigoja padaryti Europos sąjungos žiniomis grindžiamą ekonomiką pačia dinamiškiausia ir konkurencingiausia pasaulyje, pajėgią darniai augti, sukuriant daugiau ir geresnių darbo vietų, stiprinant socialinę sanglaudą ir saugant aplinką.¹⁷ *Europos Sąjungos konstitucijos* vizija - siekis užtikrinti „Europos plėtrą, pagrįstą darniu ekonomikos augimu ir kainų stabilumu, aukšto konkurencingumo socialine rinkos ekonomika, siekiančia visiško užimtumo ir socialinės pažangos ir kurioje aplinkos apsauga ir aplinkos kokybės gerinimas yra aukšto lygio”. *Šeštoji*

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11d. nutarimas Nr.1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 89-4029.

¹⁷Communication from the Commission KOM(2001) 264 „A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development“// http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0264en01.pdf; prisijungimo laikas: 2007 09 02.

aplinkosauginių veiksmų programa (2002) nustato ES aplinkos apsaugos kryptis dešimčiai metų ir identifikuoja keturias prioritines sritis, kurioms reikia skubių veiksmų - klimato kaita; gamta ir bio įvairovė; natūralūs ištekliai ir atliekos; ir aplinka, sveikata ir gyvenimo kokybė. Programa teigia, kad reikalingas strateginis požiūris, kuris leistų pakeisti gamybos ir vartojimo netolydumus, ir šis požiūris apima:

- Reguliarų monitoringą;
- Integruotos gaminio politikos įdiegimą, kas leis numatyti aplinkosauginius reikalavimus per visą produkto gyvavimo ciklą ir pasirinkimą labiau aplinkai draugiškus produktus ir paslaugas;
- Ekologinių ženklų naudojimą;
- Žaliųjų pirkimų skatinimą.

2.1. Žaliųjų pirkimų reglamentavimas pagal Europos Sąjungos teisę

Žalieji pirkimai – tokie pirkimai, kai prekės ar paslaugos pasirinkimo kriterijus yra ne tik (ar net ne tiek) kaina ir kokybė, bet ir perkamo produkto gamybos ar vartojimo proceso poveikis aplinkai. Poveikio aplinkai kriterijus gali tapti *lemiantis* prekės arba paslaugos tinkamumą viešųjų pirkimų konkursui. Žalieji pirkimai yra vienas iš instrumentų, leidžiančių siekti tvaraus vystymosi strategijoje išdėstytų tikslų.

Pasauliniu lygmeniu žalieji pirkimai minimi 2002 m. Johannesburge vykusio pasaulio aukščiausiojo lygio susitikimo darniosios plėtros klausimais įgyvendinimo plane, skatinančiame „atitinkamas visų lygmenų valdžios institucijas priimant sprendimus atsižvelgti į darniosios plėtros aspektus“ ir „remti viešųjų pirkimų strategijas, skatinančias plėtrą ir aplinkai nekenksmingų prekių bei paslaugų sklaidą“.¹⁸

2004 m. priimtos Europos Sąjungos *Viešųjų pirkimų direktyvos* įtvirtino ir papildė teisinį kontekstą. Šių direktyvų konstatuojamose dalyse ir nuostatose konkrečiai nurodomos galimybės įtraukti aplinkos apsaugos reikmes į technines specifikacijas, atrankos ir sutarčių sudarymo kriterijus bei sutarties vykdymo sąlygas. Nors šios direktyvos taikomos tik viešųjų pirkimų sutartims, kurių numatoma vertė viršija tam tikras nustatytas ribines vertes (kaip minima direktyvose), teisingumo teismas nusprendė, kad sutarties principai – vienodo vertinimo ir skaidrumo, laisvo prekių judėjimo, steigimosi laisvės ir laisvės teikti paslaugas – taip pat taikomi ir

¹⁸ Johannesburg Plan of Implementation// www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POIToc.htm; prisijungimo laikas: 2007 06 20.

ribinių verčių nesiekiančioms sutartims.¹⁹ Direktyvos iš dalies buvo pakeistos, tačiau minėta informacija liko aktuali.²⁰

Atnaujintoje ES tvaraus vystymosi strategijoje (2006) Europos vadovų taryba išskėlė tikslą, kad „iki 2010 metų būtų pasiektas toks vidutiniškas ES aplinką tausojančių viešųjų pirkimų lygis, kokį dabar yra pasiekusios geriausiai šioje srityje veikiančios valstybės narės“.²¹ Taip pat atnaujintoje strategijoje iškeltas siekis padidinti ES dalį ekologiškų technologijų ir ekologijos inovacijų rinkoje, taip pat tvaraus vartojimo ir gamybos skatinimą ekonomiškai ir socialiai vystytis tokiu būdu, kad nebūtų pažeistas ekosistemų gebėjimas atsinaujinti.

Šiems tikslams pasiekti Komisija išpareigojo iki 2007 metų pasiūlyti ES tvarios gamybos ir vartojimo veiksmų planą, kuris turėtų padėti nustatant ir įveikiant tvarios gamybos ir vartojimo kliūtis bei užtikrinant, kad netvarūs vartojimo įpročiai būtų keičiami tinkamais. Taip pat „Komisija ir valstybės narės plėtos struktūrinį procesą, skirtą keistis aplinką tausojančių viešųjų pirkimų geriausia praktika ir žiniomis, atsižvelgdamos į galimybes skatinti aplinką tausojančius viešuosius pirkimus vietos ir regionų lygiu“.²² Strategijoje taip pat numatomas Komisijos ir valstybių narių pastangų skatinti ir platinti socialines bei ekologines inovacijas ir aplinkosaugines technologijas visiems susijusiems dalyviams veiksmingai įgyvendinant *Aplinkosaugos technologijų veiksmų planą (ETAP)*, kad būtų sukurtos naujos ekonominės galimybės ir naujos rinkos.

Europos Komisija teikia pirmenybę tiems gaminiams, kurie pagaminti iš atliekų, turi ekologinės kokybės ženklą ir tenkina aplinkosaugos vadybos sistemos ir audito reikalavimus. Ji skatina ir kitas valstybines institucijas nusistatyti analogiškus reikalavimus viešiesiems pirkimams. Tokiu būdu valstybinės institucijos gerokai padidintų paklausą žaliesiems gaminiams ir paskatintų ūkio subjektus imtis atsakomybės už efektyvesnę aplinkosaugos vadybą bei auditą, plačiau taikyti ekologinį dizainą ir ekologinį ženklinimą - valstybės, savivaldybės bei joms pavaldžių institucijų pirkimai yra pakankamai dideli, kad savo perkamąja galia galėtų reikšmingai prisidėti prie didesnio nekenksmingų aplinkai prekių ir paslaugų pirkimo ir vartojimo: elektros energiją taupančių

¹⁹ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB „Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“//Specialus leidimas. 2004-12-30, Nr.1.

Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/17/EB „koordinuojanti subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, pirkimų procedūras“//Specialus leidimas. 2004-12-30, Nr.1.

²⁰ Europos Komisijos 2005 m. rugsėjo 7 d. direktyva 2005/51/EB „iš dalies keičianti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/17/EB XX priedą ir direktyvos 2004/18/EB VIII priedą dėl viešųjų pirkimų“//Oficialusis leidinys L. 2005-10-01, Nr. 257-127.

Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. lapkričio 16 d. direktyva 2005/75/EB „pataisanti direktyvą 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“// Oficialusis leidinys L. 2005-12-09, Nr. 323-55.

²¹ ES tvaraus vystymosi strategijos (ES TVS) peržiūra – atnaujinta strategija// <http://www.am.lt/VI/files/0.207844001174307767.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 06 20.

²² ES tvaraus vystymosi strategijos (ES TVS) peržiūra – atnaujinta strategija// <http://www.am.lt/VI/files/0.207844001174307767.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 06 20.

prietaisų, perdirbamo popieriaus, aplinkai nekenksmingo viešojo transporto ir kt. pirkimas. Europos Sąjungoje žaliųjų pirkimų politika siekiama rodyti pavyzdį ir daryti įtaką rinkai, skatinant pramonę plėtoti žaliausias technologijas, o kartu ir privačiam sektoriui sudarant palankesnes sąlygas vartoti aplinkai mažiau kenksmingas prekes ir paslaugas. Pažymėtina, kad čia tikėtinas ir „grandininis efektas“: diegiamos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos pačios sukuria palankesnes sąlygas žaliesiems pirkimams.

2.2. Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programa

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas numato, kad pirkimo dokumentuose perkančiosios organizacijos gali nustatyti aplinkosauginius reikalavimus tiek kvalifikacijos reikalavimuose, tiek techninėje specifikacijoje, tačiau Lietuvoje ši praktika nėra paplitusi. Aplinkos apsaugos politikos centras atliko esamos žaliųjų pirkimų situacijos vertinimą Lietuvoje ir nustatė, kad žalieji pirkimai sudaro mažiau nei 5% visų pirkimų. Tai rodo Lietuvos atsilikimą šioje srityje nuo kitų Europos Sąjungos šalių, kuriose šis rodiklis yra didesnis, pavyzdžiui Švedijoje ir Danijoje žalieji pirkimai sudaro daugiau kaip 50% visų viešųjų pirkimų.²³

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas numato galimybes pirkimo dokumentuose nustatyti sutarties sąlygas, susijusias su socialinėmis ir aplinkosaugos reikmėmis. Įstatymas teigia, kad perkamų prekių, paslaugų ar darbų savybės apibūdinamos pirkimo dokumentuose pateikiamoje techninėje specifikacijoje, kuri užtikrina konkurenciją ir nediskriminuoja tiekėjų. Techninės specifikacijos atlieka dvi funkcijas:

- apibūdina sutartį pagal rinkos sąlygas, kad būtų galima nuspręsti, ar ši sutartis domina tiekėjus. Taigi techninės specifikacijos lemia konkurencijos lygį.
- jose pateikiami konkretūs reikalavimai, kuriais remiantis galima vertinti pasiūlymus. Techninės specifikacijos nustato minimalius atitikties kriterijus. Neaiškios ir klaidingos specifikacijos neišvengiamai lems netinkamus pasiūlymus.

Techninė specifikacija gali būti parengta šiais būdais arba šių būdų deriniu:

1) nurodant standartą, techninį liudijimą ar bendrąsias technines specifikacijas. Tokiu atveju tiekėjo siūlomos prekės, paslaugos turi atitikti techninėje specifikacijoje nurodytus standartus. Techninėje specifikacijoje turi būti taikoma tokia pirmumo tvarka: pirmiausia nurodomas Europos standartą perimantis Lietuvos standartas, Europos techninis liudijimas,

²³ Perkant „žaliai“! Aplinkai naudingų viešųjų pirkimų vadovas. - Liuksemburgas: 2005, Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras. // http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_lt.pdf; prisijungimo laikas 2007 06 20.

bendrosios techninės specifikacijos, tarptautinis standartas, kitos Europos standartizacijos įstaigų nustatytos techninių normatyvų sistemos arba, jeigu tokių nėra, – nacionaliniai standartai, nacionaliniai techniniai liudijimai arba nacionalinės techninės specifikacijos, susijusios su darbų projektavimu, apskaičiavimu ir vykdymu bei produktų naudojimu.

2) apibūdinant norimą rezultatą arba nurodant pirkimo objekto funkcinius reikalavimus. Funkciniai reikalavimai gali apimti ir *aplinkos apsaugos reikalavimus*. Tokie reikalavimai turi būti tikslūs, kad tiekėjai galėtų parengti tinkamus pasiūlymus, o perkančioji organizacija įsigyti reikalingų prekių, paslaugų ar darbų.

„kai perkančioji organizacija nustato aplinkos apsaugos charakteristikas, ji gali:

1) naudoti išsamias specifikacijas arba prireikus jų dalis, apibrėžtas Europos ar nacionaliniuose (daugianacionaliniuose) ekologiniuose ženkluose arba bet kokiame kitame ekologiniame ženkle, jeigu: tos specifikacijos yra tinkamos prekių ar paslaugų, kurios yra pirkimo objektas, ypatybėms apibrėžti; reikalavimai ekologiniam ženklui yra parengti remiantis moksline informacija; ekologiniai ženklai yra patvirtinti dalyvaujant valstybės institucijoms, vartotojams, gamintojams, platintojams, aplinkos apsaugos organizacijoms ir kitiems suinteresuotiems asmenims;

2) nurodyti, kad prekės ir paslaugos, pažymėtos ekologiniais ženklais, laikomos atitinkančiomis technines specifikacijas, nustatytas pirkimo dokumentuose. Tokiu atveju ji privalo priimti bet kurias kitas tinkamas įrodymo priemones, pavyzdžiui, gamintojo techninius dokumentus arba paskelbtosios (notifikuotos) įstaigos atlikto bandymo protokolą²⁴.

Tačiau, nors teisinės prielaidos žaliųjų pirkimų plėtrai buvo sukurtos, tačiau praktinis šių pirkimų įgyvendinimas nebuvo sklandus. Siekiant paskatinti žaliųjų pirkimų plėtrą *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programoje* buvo numatyta įgyvendinimo priemonė „parengti nacionalinę žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programą, joje nustatyti aplinkosauginius kriterijus viešiesiems pirkimams ir numatyti žaliųjų pirkimų įgyvendinimo Lietuvoje tikslus bei jų įgyvendinimo priemones“.

Šia paskata remiantis 2007m. rugpjūčio 8d. buvo patvirtinta *Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programa*, kurios tikslas – skatinti žaliuosius pirkimus ir pasiekti, kad per viešuosius pirkimus įsigytos prekės, paslaugos ar darbai būtų kuo palankesni aplinkai. Programoje atitinkamai įvardinami ir uždaviniai:

1. Stiprinti perkančiųjų organizacijų gebėjimus atlikti žaliuosius pirkimus;

²⁴ Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.

2. Užtikrinti, kad žalieji pirkimai būtų atliekami pagal aplinkosaugos kriterijus, o taip įsigyti produktai – palankūs aplinkai;

3. Rinkti ir kaupti informaciją apie aplinkai palankius produktus, informuoti perkančiąsias organizacijas apie juos ir aplinkosaugos kriterijus, pagal kuriuos turėtų būti atliekami žalieji pirkimai;

4. Atlikti žaliųjų pirkimų stebėseną.²⁵

„Žalioji pirkimas apibūdinamas kaip – toks viešasis pirkimas, kai perkančioji organizacija įtraukia vieną ar kelis aplinkosaugos kriterijus į viešojo pirkimo sąlygas, pasirinkdama prekes, paslaugas ir darbus ne tik pagal jų kainą ir kokybę, bet ir daromą mažesnę poveikį aplinkai vienoje, keliose ar visose produkto būvio fazėse, taip skatindama kurti kuo daugiau aplinkai palankių produktų“.²⁶

Viešieji pirkimai, kuriuos atliekant remiamasi trimis darnaus vystymosi strategijos ramsčiais – aplinkosauga, ekonominiu ir socialiniu vystymusi įvardinami kaip darnieji viešieji pirkimai. Žalieji pirkimai – darniųjų viešųjų pirkimų dalis – apsiriboja darniosios plėtros aplinkosaugos aspektu. Sėkmingai atlikus žaliąjį pirkimą, įsigyjamas produktas, kuris, palyginti su kitu tą pačią funkciją atliekančiu produktu, pasižymi tuo, kad:

1. jam gaminti, paslaugai teikti ar darbams atlikti sunaudojama mažiau gamtinių išteklių ir mažiau teršiama aplinka;

2. jam gaminti ir naudoti, paslaugai teikti ar darbams atlikti suvartojama mažiau energijos, naudojami atsinaujinantys, ekologiški energijos ištekliai;

3. jis turi mažiau ar visiškai neturi pavojingų, toksinių ir aplinkos apsaugos požiūriu kenksmingų medžiagų;

4. jis tvirtas, ilgaamžis, funkcionalus, neteršia aplinkos ir nepavojingas sveikatai;

5. jis tinkamas naudoti daug kartų;

6. virtęs atlieka, jis tinkamas perdirbti ar antriam naudojimui.²⁷

Darniųjų ir žaliųjų pirkimų sąvokų išskyrimas labai įdomus vien tuo, kad pasaulinė mokslinė literatūra darnius ir žaliuosius pirkimus tapatina, remdamasi tuo, kad aplinkai draugiškas ir ekonomiškai naudingiausias produktas dažniausiai būna ir socialiai teisingiausias. Pasaulinėje literatūroje žalieji, darnūs pirkimai dar vadinami aplinkai draugiškais, teigiamais (affirmative), ekologiniais pirkimais. Tačiau dalis mokslinės literatūros iš tikrųjų išskiria darnius ir žaliuosius pirkimus į atskiras kategorijas, nurodant praktinius jų skirtumus. Žalieji pirkimai apibrėžiami

²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 90-3573.

²⁶ tas pats.

²⁷ tas pats.

techninėmis charakteristikomis – reikalavimais produkto gamybai, žaliavų naudojimui ir t.t. Produkto atitikimas tokiems reikalavimams gali būti patikrinamas visame gamybos ir įsigijimo procese, tuo tarpu socialinio ar etninio aspekto lygį viešuosiuose pirkimuose įvardinti yra sunku.

Pagal Nacionalinę žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programą metodinę pagalbą perkančiosioms organizacijoms be viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės teikia ir aplinkos ministerija, ir ūkio ministerija. Viešųjų pirkimų tarnyba kartu su aplinkos ministerija taip pat organizuoja ir vykdo perkančiųjų organizacijų specialistų mokymus žaliųjų pirkimų klausimais. Žaliųjų pirkimų stebėseną atlieka viešųjų pirkimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pagal perkančiųjų organizacijų pateiktas ataskaitas.

Privaloma viešajam sektoriui žaliųjų pirkimų taisyklė sukuria ekonomines bei moralines žaliųjų, t.y. gaminamų bei vartojamų nedarant žalos aplinkai, prekių gamybos paskatas. Kaip pažymi *Nacionalinėje žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programoje*, Europos Sąjungoje viešieji pirkimai vidutiniškai sudaro apie 16 proc. BVP (daugiau kaip 1000 milijardo eur.), dabar Lietuvoje viešųjų žaliųjų pirkimų nedaug (mažiau kaip 5 procentai visų viešųjų pirkimų).. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo Vyriausybė nutaria „nustatyti, kad Vyriausybės įstaigos ir kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingos valstybės institucijos ir įstaigos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, ministerijos, įstaigos prie ministerijų ir kitos ministerijoms pavaldžios valstybės institucijos ir įstaigos, atlikdamos prekių, paslaugų ir darbų viešuosius pirkimus, taiko aplinkosaugos kriterijus ne mažiau kaip 10 procentų visų viešųjų pirkimų 2008 metais, ne mažiau kaip 15 procentų – 2009 metais, ne mažiau kaip 20 procentų – 2010 metais ir ne mažiau kaip 25 procentams – 2011 metais, išskyrus tuos atvejus, kai rinkoje nėra prekių, neteikiamos paslaugos ar neatliekami darbai, atitinkantys žaliams pirkimams nustatytus aplinkosaugos kriterijus“.

3. PRAKTINIS ŽALIŪJŲ PIRKIMŲ ĮGYVENDINIMAS IR TEIKIAMA NAUDA

Žalieji pirkimai yra požiūris, kuris stengiasi integruoti aplinkosauginius reikalavimus į visas viešųjų pirkimų stadijas, tikslu sumažinti poveikį gamtai ir žmonių sveikatai. Žalieji pirkimai dar vadinami subalansuotais pirkimais, ekologiniais pirkimais, teisingaisiais pirkimais. Jie paremti tokiomis prielaidomis:

1. *Vartotojų sąmoningumu.* Vartotojai turi ypatingą įtaką ekonomikai. Jei vartotojams svarbu tik kuo mažesnė įsigyjamos prekės ar paslaugos kaina, tai globali kompanijų konkurencija dėl kuo pigesnių prekių tiekimo gali atvesti prie ypač blogų darbo sąlygų, kokybės ir

aplinkosauginių standartų nepaisymo. Kitu atveju, jei vartotojai reikalauja geros kokybės prekių ar paslaugų, kurie yra gaminami naudojant švaresnes technologijas, globali konkurencija bus veikiamą pozityviai ir tiekėjai konkuruos subalansuotos gamybos, o ne kainų pagrindu.

2. *Tik reikalingas pirkimas.* Geriausias būdas išvengti neigiamo perkamo produkto poveikio yra minimizuoti perkamo produkto kiekį atsižvelgiant į esamus poreikius. Dalis valstybės organizacijų įsigyjamų produktų yra nebūtini ir, dažnai atlikus analizę, jų iš vis galima atsisakyti.

3. *„Nutrūktgalviška“ inovacija.* Tam tikri produktai ar paslaugos, kurių iš tikrųjų neįmanoma atsisakyti, gali būti įsigijami remiantis naujovėmis, ieškant geriausio, inovatyvaus sprendimo, pvz., vietoj atskirai įsigyjamų kopijavimo, fakso ir spausdinimo aparatų galima būtų įsigyti vieną protinę prietaisą, atliekantį visas minėtas funkcijas.

4. *Viso gyvavimo ciklo perspektyva.* Išvengiant neigiamą poveikio perkėlimo į kitas sritis ir skatinant aplinkosauginius technologinius patobulinimus, subalansuotas požiūris reikalauja, kad būtų atsižvelgiama į produkto ar paslaugos viso gyvavimo ciklo (gamybos, tiekimo, vartojimo ir sunaikinimo) poveikį ir kainą prieš priimant sprendimą įsigyti produktą.

Valdžios organų rankose esantys viešieji pirkimai yra galingas instrumentas aplinkos apsaugai gerinti., kadangi Europoje valdžios organai kasmet viešiesiems pirkimams išleidžia apie 1 trilijoną eurų (apie 16% Europos Sąjungos BVP). Trys ketvirtadaliai šios sumos tenka vartojimo reikmenų ir paslaugų įsigijimui, o likusi dalis išleidžiama turto įsigijimui.²⁸ Jei ši galinga jėga būtų pajungta skatinti subalansuotų prekių ir paslaugų naudojimą, galima būtų tikėtis žymių pokyčių ir pagerėjimo rinkoje.

Žalieji pirkimai reikalauja daug išmanymo ir pritaikymo žinių iš pačių sprendimus priimančių valstybės tarnautojų. Kiekvieną kartą viešajam sektoriui išleidžiant eurą ar litą yra padaroma daug sprendimų. Pirmiausia perkama produktas ar paslauga turi būti pripažįstama kaip pati tinkamiausia reikiamoms reikmėms patenkinti. Antra, aiškinamasi sąlygos, kuriomis produktas ar paslauga buvo sukurta ir medžiagos iš kurių tai buvo pagaminta. Ir galiausiai nagrinėjama, kaip paslauga ar produktas bus naudojami ateityje ir kaip bus sunaikinami ar perdirbami. Šis požiūris viešųjų pirkimų vykdytojams uždėda labai didelę našą ir atsakomybę. Iš tikrųjų netgi per didelę, nes vienas asmuo negali išnagrinėti visų šių aspektų kiekvieną kartą, kai yra vykdomi pirkimai. Gali susidaryti įspūdis, kad valdžios organų sprendimai negali būti tikrai teisingi ir pripažinti pačiais geriausiai, kadangi sprendimų priėmimas vyksta neturint visos informacijos, neišnagrinėjus visų alternatyvų. Iš tikrųjų taip ir yra – tačiau netgi ir neturint galimybės susipažinti su visa informacija

²⁸ Greener purchasing: Issues and practical solutions// <http://www.oecdbookshop.org/oecd/display.asp?sfl=identifiers&lang=EN&st1=972000041p1>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.

ir visom galimybėm, galima priimti pakankamai teisingą ir tinkamą sprendimą. Šiuo atveju reikia pripažinti, kad galioja G.Saimono riboto racionalumo modelis ir jo teiginys, kad neįmanoma, o ir nereikia, turėti visos informacijos, kad priimti tinkamą ir pagrįstą sprendimą.

Žaliųjų pirkimų išskirtiniai bruožai:

- keičiant įprastą viešųjų pirkimų praktiką į „žaliąją“ negalima žymiai viršyti numatytų išlaidų. Didesnės išlaidos turi būti atperkamos nauda ar lėšų taupymu kitose srityse;
- žalieji pirkimai pasiteisina tik tada, jei jie iš tikrųjų veikia, o nėra vien tik deklaruojami teisiniuose aktuose;
- didesnis pasisekimas garantuojamas tuo atveju, kai kiekvienai prekių ar paslaugų grupei yra nustatomi keli aiškiai apibrėžti kriterijai.

Žalieji pirkimai negali pakeisti esamos viešųjų pirkimų praktikos be politinio įsikišimo ir pagalbos. Tam reikia ne tik keisti galiojančius teisės aktus, bet ir palaikyti iniciatyvas, skatinti tiek valstybės institucijas prisiimti naujus įsipareigojimus, tiek ir verslo partnerius keisti požiūrį į gamybą prisidedant prie švaresnių prekių vartojimo skatinimo.

3.1. Instrumentai, padedantys atsirinkti žaliąjį produktą

Žaliojo produkto pasirinkimas yra labai sudėtingas procesas. Kas yra žaliasis produktas? Kai kurie produktai laikomi žaliaisiais, nes yra sukuria mažiau atliekų, gali būti perdirbami, ar yra ilgalaikio vartojimo. Kiti produktai yra žali, nes savyje neturi nuodingų medžiagų ar reikalingi mažiau energijos juos vartojant. Nors yra daugybė aspektų, kurie padaro produktus žaliais, ir labai sunku nuspręsti kurie produktai yra labiau aplinkai draugiški, tačiau mokslininkai sutaria, kad reikia visada lyginti viso produkto gyvavimo ciklo poveikį aplinkai.

Žaliasis produktas – yra labiau aplinkai draugiškas, vertinant viso gyvavimo ciklą, produktas, kuris atlieka tokias pačias ar geresnes funkcijas, yra tokios pačios ar geresnės kokybės ir tenkina vartotojų poreikius, lyginant jį su standartiniais produktais.

Tačiau labai sunku šiuo apibrėžimu naudotis įgyvendinant žaliųjų produktų pirkimą praktikoje. Pagrindinis barjeras žaliųjų pirkimų įdiegime yra tas, kad perkančios organizacijos dažnai stokoja reikalingos informacijos ir praktikos lyginti aplinkosaugines specifinių produktų charakteristikas. Daugelis tiekėjų gali teigti, kad būtent jų produktas yra labiausiai aplinkai draugiškas, tačiau kaip iš tikrųjų nuspręsti, kokius produktus rinktis.

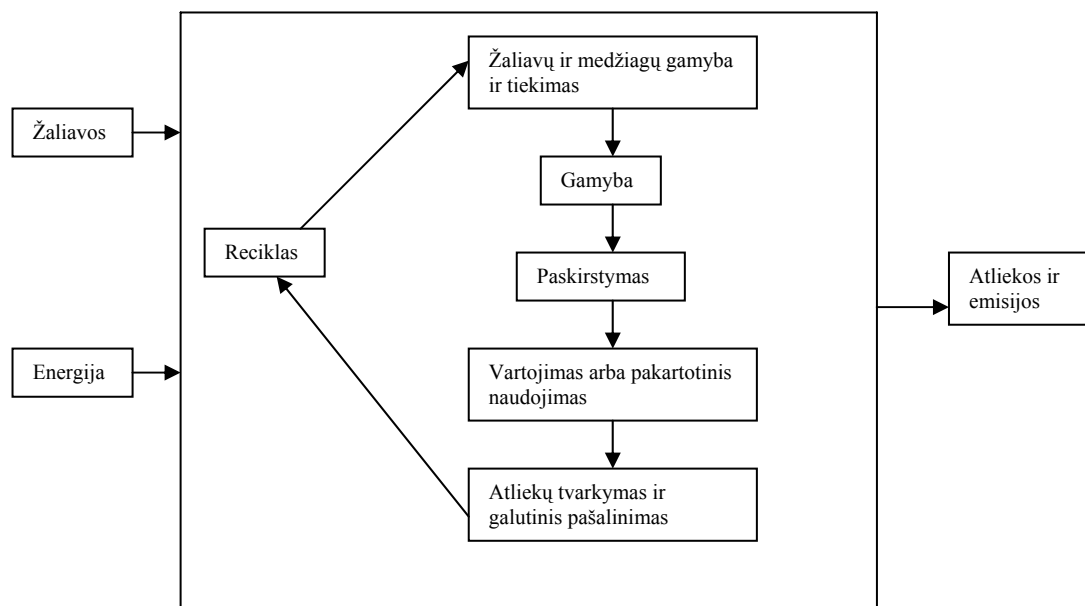
Yra keletas praktinių instrumentų, kurie leidžia atsakyti į šį klausimą.

1) Gyvavimo ciklo požiūris

Daugelis egzistuojančių instrumentų renkantis žalesnį produktą yra paremti gyvavimo ciklo požiūriu (dar vadinamas būvio ciklo požiūriu) - holistiniu požiūriu, kuriuo įvertinamas

produkto aplinkosauginis veikimas. Šis požiūris formuoja Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos pagrindus. Į gyvavimo ciklą įeina šie komponentai: žaliavų paruošimas, energijos išgavimas, pervežimas, gaminio gamyba, pakuotė, paskirstymas, vartojimas, atliekų surinkimas ir galutinis pašalinimas (žr. 1 schema). Būvio ciklo požiūris reikalauja integruotai išnagrinėti gaminio poveikį aplinkai nuo jo fizinio atsiradimo iki išnykimo. Taip pat šis požiūris reikalauja, kad poveikio aplinkai sumažinimas viename būvio ciklo etape nepadidintų poveikio aplinkai kitame etape.

1 schema. Gaminio būvio ciklas



Gaminių ekologinio projektavimo vadovas. – Kaunas: 2006, Technologija

Gyvavimo ciklo požiūrio taikymas leidžia:

- užtikrinti optimalų medžiagų parinkimą;
- atsižvelgti į visus gaminio aplinkosauginius ir ekonominius aspektus;
- užtikrinti su gaminiu susijusių tarpinių produktų, kurie iš tikrųjų nėra galutinio gaminio sudedamoji dalis, poveikio aplinkai mažinimą;
- ne tik spręsti su gaminio poveikiu aplinkai susijusias problemas, bet užtikrina poveikio aplinkai mažinimą visoje sistemoje, kurioje gaminys bus naudojamas;

- iš esmės mažinti gaminio poveikį aplinkai, o ne perkeliant iš vieno gaminio būvio ciklo etapo į kitą, ir atvirkščiai.²⁹

2) Eko-ženklėjimas

Aplinkosauginis gaminių ženklėjimas - tai gaminių ar paslaugų, kurie yra mažiau žalingi aplinkai ir žmonių sveikatai nei kiti tos pačios grupės produktai, nepriklausomas ženklėjimas. Vartotojai tokius produktus gali atpažinti iš aplinkosauginio ženklo - grafinio simbolio, pateikto prekės etiketėje. Ženklėjimas yra labai svarbus, kadangi vartotojai turi teisę būti tikri, kad jų produktuose nėra nieko daugiau ar mažiau nei nurodyta etiketėje. Kuomet ženklėjimas yra skaidrus ir tikslus, žmonės gali priimti sąmoningus sprendimus dėl produktų, kuriuos pasirenka, o gamintojai gali laisvai rinktis, kokį produktą jiems gaminti.

Aplinkosauginio ženklėjimo nauda:

- Informuoja vartotoją renkant. Aplinkosauginis ženklėjimas yra efektyvus būdas informuoti vartotojus apie poveikį aplinkai. Tai įgalina žmones teisingai pasirinkti, skatina vartotojų sąmoningumą. Tuo pat metu mažina energijos suvartojimą, atliekų kiekių srautus ir produkto valdymo kaštus.
 - Remia ekonominį efektyvumą. Aplinkosauginis ženklėjimas yra pigesnis nei kontrolė. Tai teigiamai veikia ir valstybę, ir pramonę.
 - Stimuliuoja rinkos vystymąsi. Kai pirkėjai renkasi ekologiškas prekes, jie tiesiogiai veikia paklausą ir pasiūlą. Tai nukreipia rinką ekologiškumo link.
 - Skatina nuolatinį gerinimą. Dinamiška ekologiškų produktų rinka verčia nuolat gerinti aplinkosaugą. Tuo tarpu vartotojai gali nuolat domėtis gaminių poveikiu aplinkai.
 - Skatina sertifikavimą. Aplinkosauginė sertifikavimo sistema yra ženklas, rodantis, kad gaminyje atitinka ekologinius standartus.
 - Padeda nuolatiniam stebėjimui. Tai dar vienas aplinkosauginio ženklėjimo privalumas, suteikiantis konkurentui ir pirkėjui galimybę susipažinti su produkcijos gamintojo aplinkosauginiais įsipareigojimais, jų teisingumu bei reaguoti, jei įsipareigojimai tampa abejotini.³⁰

Ekologinių ženklų kriterijų pagrindą sudaro ne koks nors vienas parametras, o platesni gaminio arba paslaugos poveikio aplinkai tyrimai, pagrįsti svaria mokslinė informacija ir apimantys visą raidos ciklą (vadinamasis „nuo lopšio iki kapo“ metodas). Tai suteikia naudingos informacijos

²⁹ Gaminių ekologinio projektavimo vadovas. – Kaunas: 2006, Technologija.

³⁰ Aplinkai naudingų pirkimų skatinimas Kauno regione// <http://www.krda.lt/eko/ekomarks>; prisijungimo laikas: 2007 09 13.

apie su gaminiu susijusias sąnaudas nuo paruošimo gamybai etapo, kuriame išgaunamos žaliavos, toliau apimant pačią gamybą ir platinimą ir iki galutinio laidojimo etapo.

Ekologinių ženklų teikiamą informaciją galima naudoti įvairiai:

- ji gali padėti sudaryti technines specifikacijas siekiant apibrėžti perkamų reikmenų ar paslaugų charakteristikas;
- tikrindami atitiktį reikalavimams, galite laikyti ženklus kaip techninių specifikacijų atitikties įrodymus;
- ją galima naudoti kaip gaires vertinant pasiūlymus sutarties sudarymo etapu;
- skirtingus ženklų tipus galima naudoti įvairiems tikslams. Pavyzdžiui, vienam aspektui skirti ekologiniai ženklai gali būti naudingi naudojant laipsniško perėjimo metodą.

Kriterijai, nustatyti patikimam eko-ženklui gauti, gali pasitarnauti kaip gera pamatinė bazė sprendžiant kurie produktai laikomi žaliais. Nurodyti kriterijai gali būti įtraukti į kiekvienos valstybės atskirus reikalavimus tam tikriems produktams. Tai supaprastintas būdas atsirinkti tikrai reikalingus ir veiksmingus kriterijus, kurie vėliau gali būti išplėtojami ar supaprastinami priklausomai nuo kiekvienos valstybės norų ir siekiamų tikslų.

Įsigyjant patikimais eko-ženklais pažymėtus produktus perkanti organizacija yra tikra, kad renkasi produktą, kuris atitinka bent pagrindinius, pačius esminius aplinkosauginius kriterijus.

Pasaulyje yra daugiau nei 35 aplinkosauginio ženklinimo sistemos, kurias galima suskirstyti į nacionalines ir tarptautines. Iš nacionalinių paminėtinas „Žydrasis angelas“, ši sistema sukurta Vokietijoje 1977m. Iš tarptautinių sistemų žymiausios ir geriausiai taikomos yra „šiaurės gulbė“, sistema sukurta Švedijos, Suomijos, Norvegijos, Danijos ir Islandijos 1989m., siekiant harmonizuoti aplinkosauginio ženklinimo sistemas Skandinavijos šalyse ir Islandijoje. Taip pat minėtina Europos Sąjungos sistema „Europos gėlės“, įkurta 1992m., o atnaujinta 2000m. Ir šiuo metu reglamentuojama Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu dėl pakeistos bendrijos ekologinio ženklo suteikimo sistemos (EB) Nr. 1980/2000. Ši sistema veikia per oficialias aplinkosauginio ženklinimo organizacijas šalyse narėse, kurios atsakingos už ženklo suteikimą, produktų grupių ženklinimui siūlymą bei kriterijų parengimą. Europos Sąjungos aplinkosauginio ženklinimo sistemoje nustatyti kriterijai 23 produktų grupėms.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo skelbia, kad „perkantieji subjektai, gali, bet neprivalo, naudoti atitinkamas specifikacijas, apibrėžtas ekologiniuose ženkluose, tokiose kaip Europos ekologinis ženklas, (daugia)nacionaliniai ekologiniai ženklai ar bet kuris kitas ekologinis ženklas, jei yra parengti ir priimti reikalavimai tokiam ženklui, remiantis moksline informacija ir taikant procedūrą, kurioje gali dalyvauti suinteresuotieji asmenys, tokie kaip Vyriausybės struktūros,

vartotojai, gamintojai, platintojai ir aplinkos apsaugos organizacijos, esant sąlygai, jog etiketė yra prieinama ir ją gali gauti visos suinteresuotos šalys³¹.

Viešųjų pirkimų direktyvose 2004/17/EB ir 2004/18/EB aiškiai leidžiama taikyti pagrindines ekologinių ženklų specifikacijas apibrėžiant į vykdymą orientuotus arba funkcinis aplinkosauginius reikalavimus su sąlyga, jeigu:

- specifikacijos tinka sutartyje numatytų prekių ar paslaugų charakteristikoms apibrėžti;
- ženklo reikalavimai pagrįsti moksline informacija;
- priimant ekologinį ženklą dalyvavo visos suinteresuotosios šalys, pavyzdžiui, valdžios institucijos, vartotojai, gamintojai, platintojai ir aplinkosaugos organizacijos;
- specifikacijos prieinamos visoms suinteresuotosioms šalims.

Tarptautinė standartizacijos organizacija išskiria šių tipų aplinkosauginį ženklumą:

- ISO I tipas (dar vadinami viešieji daugelio kriterijų ekologiniai ženklai) – nepriklausomos, trečiosios šalies patvirtinti aplinkosauginiai ženklai, kuriais paprastai ženklinamos vartojimo prekės. ISO pirmojo tipo aplinkosauginio ženklavimo sistemos yra savanoriškos, paremtos daugiakriteriniu principu bei suteikiančios ženklus aplinkosauginiu požiūriu pranašesniems per visą būvio ciklą produktams.

- ISO II tipas (viešieji, vienam požymiui skirti ženklai) – įmonių aplinkosauginiai pareiškimai, dažniausiai informuojantys apie kurį nors vieną produkto poveikio aplinkai aspektą, pvz., energijos vartojimo efektyvumą arba gamybą iš subalansuotu būdu išgautų žaliavų. Aplinkosauginiai įmonių pareiškimai dažnai vadinami pirmosios šalies ženklavimu, nes ženklo patikimumas nėra patvirtinamas nepriklausomos organizacijos.

- ISO III tipas – aplinkosauginės deklaracijos, suteikiančios kiekybinės informacijos apie produktus dažniausiai indeksų ar rodiklių forma. Deklaracijose tik pateikiama informacijos apie pagrindinius poveikius aplinkai, o teisė vertinti gaminio kokybę aplinkos apsaugos požiūriu paliekama vartotojui. Šis ženklavimas daugiausia pasirenkamas įmonėms keičiantis informacija.

Aplinkosauginio ženklavimo sąvoka dažniausiai taikoma ISO I tipo ženklavimui, kuris aktualiausias produktams projektuoti, nes kelia specifinių reikalavimų ženklinamiems produktams.³²

Europos bendrijos ekologinio ženklo suteikimo produktų grupėms ir aplinkosaugos vadybos ir audito (EMAS) sistemų įdiegimo Lietuvos Respublikoje 2006-2008 m. programos tikslai

³¹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/18/EB 2004 m. kovo 31 d. dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo, Autentiškas vertimas LR Vyriausybės kanceliarija

³² R.Čiegis, *Ekonomika ir aplinka. Subalansuotos plėtros valdymas*. – Kaunas: VDU, 2004. P.321

- užtikrinti nuolatinį aplinkos būklės gerinimo procesą įvairaus pobūdžio organizacijose, skatinant diegti Europos bendrijos ekologinio ženklo suteikimo sistemą, kuri:

- remia produktų gamybą ir paslaugų teikimą, pasižyminčių palankesniu poveikiu aplinkai, palyginti su kitais tos pačios grupės produktais ar paslaugomis, ir tokiu būdu prisideda prie našaus išteklių naudojimo;
- teikia patarimus ir tikslią, neklaidinančią ir mokliškai pagrįstą informaciją vartotojams apie aplinkai palankesnius produktus ir paslaugas.³³

Europos bendrijos ekologinio ženklo suteikimo produktų grupėms ekologiniai kriterijai numato:

- aplinkos būklės gerinimą mažinant aplinkos oro užterštumo lygį, taupant neatsinaujinančius energijos šaltinius, mažinant susidarančių atliekų kiekį, kuriant nekenksmingą aplinką žmonių sveikatai, mažinant pavojingų cheminių medžiagų naudojimą;
- taupyti gamtos išteklius, mažinant vandens sąnaudas, taikant tinkamus vadybos principus panaudojamai medienai, popieriaus gamyboje siekiant išsaugoti miškus, gaminant popierių;
- mažinti išmetamų teršalų kiekį išleidžiamose nuotekose;
- nenaudoti arba mažinti pavojingų cheminių medžiagų kiekį gaminiuose;
- mažinti pakuočių kiekį ar pakuočių gamybai naudoti medžiagas, pagamintas iš antrinių žaliavų (pakartotinai panaudotų medžiagų).
- kad, suteikiant bendrijos ekologinį ženklą produktų grupėms, būtų siekiama galimai mažinti ar nenaudoti cheminių medžiagų ir preparatų.

Aplinkosauginis ženklavimas gali būti arba privalomas, arba gamintojai gali savanoriškai siekti, kad jų gaminiai būtų paženklinami aplinkosauginiu ženklu. Ar įmonės privalo savanoriškai siekti aplinkosauginio gaminių ženklavimo, priklauso nuo daugelio veiksnių. Pirmiausia, pažymėtina, kad aplinkosauginis ženklavimas gali būti ganėtinai brangus. Be to ne visiems gaminiams keliami su aplinkosauginiu ženklavimu susiję reikalavimai. Taip pat labai svarbu paminėti, kad aplinkosauginis ženklavimas gali būti susijęs su konkurentų veikla – jei rinkai siūloma daug panašaus tipo gaminių, aplinkosauginis ženklavimas padidintų įmonės konkurencingumą. Jei produktui gali būti suteiktas aplinkosauginis ženklas pagal esamų

³³ Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro, Lietuvos Respublikos Ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ministro 2006 m. spalio 2 įsakymas Nr. D1-439/4-361/3D-380 „Dėl Europos Bendrijos ekologinio ženklo suteikimo produktų grupėms ir aplinkosaugos vadybos ir audito (EMAS) sistemų įdiegimo Lietuvos Respublikoje 2006-2008 m. Programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2006, Nr.107.

aplinkosauginio ženklavimo sistemų reikalavimus, būtina išanalizuoti ar aplinkosauginio ženklo suteikimas produktui padidintų pardavimus įmonės rinkoje. Jeigu tokių galimybių esama, įmonė turėtų išanalizuoti, kaip aplinkosauginio ženklavimo kriterijai gali veikti produkto projektavimo reikalavimus.

Ne visi ženklai yra vienodai reikšmingi, kadangi ne visos ženklavimo sistemos yra vienodai reglamentuojamos, nėra vienodai reikšmingi sertifikavimo kriterijai. Patikimiausi Europos rinkoje laikomi „Žydrojo angelo“ ir „Šiaurės gulgės“ aplinkosauginio ženklavimo sistemos. Dažnai atsitinka taip, kad tiekėjai norėdami padidinti savo prekių ar paslaugų konkurencingumą, teigia, kad esami produktai atitinka visas ženklavimo kriterijus.

3) Aplinkos apsaugos vadybos sistemos

LR Viešųjų pirkimų įstatymo 37 str. teigia, kad perkančios organizacijos, pirkdamos paslaugas ar darbus, turi teisę pirkimo dokumentuose nurodyti reikalavimą pateikti nepriklausomų įstaigų išduotus sertifikatus, patvirtinančius, kad tiekėjas laikosi tam tikrų aplinkos apsaugos vadybos standartų. Tokiu atveju, perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose turi nurodyti Europos bendrijos aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemą (EMAS) arba aplinkos apsaugos standartą, pagrįstą atitinkamais Europos arba tarptautiniais standartais, kuriuos yra patvirtinusi įstaigos, atitinkančios Europos bendrijos teisės aktus arba atitinkamus Europos ar tarptautinius sertifikavimo standartus. Perkančioji organizacija privalo pripažinti lygiaverčius sertifikatus, išduotus kitose ES valstybėse narėse įsteigtų įstaigų. Taigi aplinkos apsaugos vadybos standartas yra kriterijus, naudotinas tada, kai pirkimo produktas jo gamybos ar tiekimo procese gali turėti žymios įtakos aplinkai. Tiekėjo pateikiama informacija turi įrodyti, kad perkamo produkto gamybos ar tiekimo procese bus užtikrinama aplinkos apsauga.

Aplinkos apsaugos vadybos sistemos yra problemos identifikavimo ir sprendimo instrumentas, kuris atskleidžia organizacijoms būdus kaip sistemingai valdyti aplinkosauginę veiklą, produktus, paslaugas ir padeda vykdyti jų aplinkosauginius įsipareigojimus bei pasiekti norimus veiklos rezultatus. Aplinkos apsaugos vadybos sistema:

- padeda įmonei sklandžiai įsilieti į ją supančią aplinką, nekenkiant gyvybiškai svarbiems gamtos ištekliams;
- garantuoja, kad aplinkos apsaugos veikla vyksta organizuotai, koordinuotai ir maksimalus rezultatas bus pasiektas minimaliomis sąlygomis;
- nustato įmonės veiklai būdingus gamtos apsaugos aspektus, jų svarbą ir būdus pašalinti negatyvų poveikį aplinkai;
- leidžia drąsiai teigti, kad verslas yra nekenksmingas gamtai;

- aplinkos apsaugos vadybos sistemos atitiktis sertifikatas laiduoja visoms suinteresuotoms šalims, kad įmonės aplinkos apsaugos vadybos sistema yra veiksminga, nuolat tobulinama.³⁴

Ji nereikalauja iš esmės keisti esamą bendrąją vadybos sistemą, o tik įdiegia aplinkosaugos principus ir reikalavimus visose vadybos grandyse ir padeda geriau integruoti, suderinti tarpusavyje šios sistemos elementus bet kurios organizacijos (Vyriausybės ir bendrovės), norinčios pagerinti savo bendrą aplinkosaugos veiksmingumą, gali nuspręsti dalyvauti aplinkosaugos vadybos sistemoje.

ES taikomos dvi pagrindinės aplinkosaugos vadybos sistemos. Tai – aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (angl. EMAS) ir Europos / tarptautinis aplinkosaugos vadybos sistemų standartas (angl. EN/ISO 14001). EMAS sistemą gali taikyti ES arba Europos ekonominėje erdvėje (angl. EEA) būstinę turinčios organizacijos, o ISO sistemą – viso pasaulio organizacijos.

EMAS schemą ES Komisija patvirtino 1993 m., jos tikslas - skatinti nenutrūkstamą organizacijų-dalyvių aplinkosauginės veiklos gerinimą. Pagrindinis principas yra tas, kad bet kuri organizacija, besiremdamą išoriniais interesais (pvz., vartotojų poreikiais, valstybinių institucijų, visuomenės, skolintojų ar aplinkos apsaugos organizacijų interesais ir kt.), nusistato individualias užduotis bei tikslus, suderintus su teisiniais reikalavimais.

Laikantis ISO 14001 standarto, pagrindiniai aplinkos apsaugos veiksmingumo reikalavimai yra aplinkos apsaugos teisinių reikalavimų atitiktis, jų nuolatinis gerinimas ir taršos prevencija. 1996 m. paskelbto standarto dokumentuose organizacijoms keliami tokie reikalavimai:

- 1) suformuluoti bendrus aplinkosaugos politikos principus;
- 2) įvertinti per veiklą aplinkai kylančius pavojus;
- 3) parengti ir įgyvendinti veiksmų programas;
- 4) Stebėti pažangą siekiant minėtų tikslų ir dalytis informacija;

5) Pagal stebėjimo rezultatus koreguoti savo aplinkosaugos politiką ir programas. Be to, *ISO 14001* standartas reikalauja apimti visus reikšminius aspektus, kuriuos organizacija gali kontroliuoti ar paveikti, ir todėl įmonė privalo atsižvelgti ir į aspektus, susijusius su žaliavomis bei jų kilme, produkto naudojimu ir panaudoto produkto atliekų tvarkymu t.y. visu produkto gyvavimo ciklu.³⁵

Ekonominio ir aplinkos apsaugos veiksmingumo gerinimas Lietuvos įmonėse visų pirma susiję su žaliavų ir energijos išteklių kainų augimu ir sąlyginai aukštu žaliavų ir energijos

³⁴ Commission interpretative communication on the Community law applicable to public and the possibilities for integrating environmental considerations into public procurement COM(2001) 274 final, http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0274en01.pdf; prisijungimo laikas: 2007 09 02.

³⁵ R.Čiegis, *Ekonomika ir aplinka: Subalansuotos plėtros valdymas*. – Kaunas: VDU, 2004.P.327.

suvartojimu produkcijos vienetui, palyginti su labiau išsivysčiusių šalių įmonėmis. Tačiau daugelis akivaizdžių kokybės ar aplinkos apsaugos veiksmingumo pagerinimo galimybių įvairiose įmonėse gali būti vertinamos visiškai skirtingai. Kai kurioms įmonėms ekonominė tokių galimybių nauda iš pradžių gali pasirodyti pernelyg maža, kad apsimokėtų papildomas darbas, jei nėra papildomų motyvuojančių veiksnių. Efektyvių kokybės ir aplinkos apsaugos vadybos sistemų diegimo kliūčių yra tiek įmonės viduje, tiek ir išorėje (pvz., aplinkos apsaugos įstatymų įgyvendinimo problemos). Kliūtys įmonių viduje gali būti suskirstytos į dvi grupes:

- kliūtys, atsirandančios siekiant, kad įmonės pradėtų diegti vadybos sistemas (pvz., informacijos apie sistemų privalumus trūkumas, požiūris, kad situacijai pagerinti būtinai reikalingos didelės investicijos);
- kliūtys, atsirandančios diegiant vadybos sistemas (pvz., nepakankamas vadovybės suinteresuotumas, skiriama per mažai laiko ir išteklių sistemai diegti, darbuotojų požiūris į galimybę daryti įtaką sprendimams, susijusiems su gamybos procesais, vadovų vengimas perduoti informaciją savo pavaldiniams).³⁶

Aplinkosaugos vadybos sistemos yra organizacijoms skirtos priemonės, kuriomis siekiama pagerinti kiekvienos sistemoje dalyvaujančios organizacijos bendrą aplinkosaugos veiksmingumą. Šios sistemos suteikia organizacijoms galimybę aiškiai išsivaizduoti savo poveikį aplinkai, padeda joms tinkama linkme nukreipti ypač reikšmingą įtaką ir tinkamai ją kontroliuoti, nuolat didinant savo aplinkosaugos veiksmingumą.

3.2. Žaliųjų pirkimų nauda valstybei, perkančiosioms organizacijoms ir visuomenei

Žalieji pirkimai galėtų *padėti laikytis valstybių prisiimtų ir privalomų* regioninių, tarptautinių *aplinkosauginių išipareigojimų*, ypatingai susijusių su klimato kaita. Turime omenyje Kioto protokolą ir ES klimato kaitos konvenciją, kurioje prisiimta iššūkis per ateinančią dekadą sumažinti CO² emisiją 8%. RELIEF projekto duomenimis, viešajam sektoriui įsigyjant „žaliąją“ energiją, pagamintą iš atsinaujinančių elektros šaltinių 18% sumažintų išipareigojimų našta.

Dar viena žaliųjų pirkimų pasekmė būtų *subalansuota gamyba ir vartojimas*. Jeigu dauguma viešųjų pirkėjų teiktų pirmenybę ekologiškai švaresniems produktams, didėtų tokių produktų paklausa, taip iššaukiant pokyčius rinkoje ir skatinant tokių produktų pasiūlos augimą, kas savo ruožtu vestų prie kainų mažėjimo. Viešieji pirkimai gali padėti sukurti didelę žaliųjų produktų rinką. Esant neapibrėžtai situacijai gamintojai gal ir norėtų tiekti ekologiškesnę produkciją, tačiau

³⁶ V. Arbačiauskas. Aplinkos apsaugos ir kokybės vadybos integravimas bei įtaka Lietuvos pramonės įmonių ekonominiam ir aplinkos apsaugos veiksmingumui //Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba. 2001, Nr.2(16). P.81-85

neesant tikram dėl paklausos tokiai produkcijai, nuo ko priklauso įmonės pelnas, verslininkai nėra linkę rizikuoti. Apibrėžus būtinus kriterijus viešiesiems pirkimams, verslininkai galėtų sumažinti riziką, kas paskatintų gaminti ekologiškesnius gaminius, naudoti pažangesnes aplinkosauginiu atžvilgiu technologijas.

Dar daugiau – valstybiniai organai, būdami galingais rinkos dalyviais gali *paskatinti inovacijas ir stimuliuoti konkurencingumą*, tarkim pasiūlydami premijas įmonėms įdiegusioms aplinką tausojančias technologijas. Yra daug sėkmingų pavyzdžių, kaip viešasis sektorius skatina inovacijas šioje srityje – pvz., įvedus privalomus kriterijus įsigyjant viešąjį transportą Švedijos mieste Geteborge, buvo paskatinta naujų, mažiau CO² į aplinką išleidžiančių autobusų gamyba.

Viešasis sektorius gali paskatinti inovacijas kada:

- Valdžios organai bendradarbiauja tarpusavyje, taip dar padidindami savo perkamąsias galias;
- Kelia aukštus reikalavimus prekėms ir paslaugoms;
- Aiškiai formuluoja šiuos reikalavimus, nurodant tikslus ir pakankamus kriterijus;
- Yra pats pasiruošęs pasikeitimams ir reformoms, kurias gali iššaukti tokie pokyčiai.

Taip pat pažymėtina, kad atskirų valstybinių institucijų *gera praktika* vykdant žaliuosius viešuosius pirkimus, gali paveikti viso viešojo sektoriaus praktiką. Geras pavyzdys būtų – Švedijos Malmo miesto įvesti kriterijai viešojo transporto priemonių įsigijimui, kas paskatino mažiau teršiančių aplinką autobusų gamybą ir alternatyvių transporto priemonių naudojimą. Šiuo pavyzdžiu remiantis, tokie ribojimai buvo įvesti ir nacionaliniu lygiu.

Kiekviena viešojo sektoriaus institucija, diegdama žaliuosius viešuosius pirkimus pirmiausia galvoja apie *naudą pačiai organizacijai*, kaip tokia praktika paveiks ją pačią. Teigiama, kad tinkamai įdiegta žaliųjų pirkimų politika gali padėti perkančiai organizacijai:

- *Pagerinti politinį įvaizdį.* Imdamasi reikšmingų pokyčių ir taikydama žaliuosius pirkimus, organizacija solidaruosis su visuomene, kuri neabejingai aplinkosaugai, parodydama, kad deklaruojami įsipareigojimai aplinkosaugos ir darnaus vystymosi srityse iš tikrųjų yra vykdomi, ir kad tai duoda naudos.
- *Padidinti efektyvumą.* Viešieji pirkimai yra viena iš svarbiausių viešojo sektoriaus funkcijų, ir yra strategiškai svarbūs gerinant viešojo sektoriaus organizacinį efektyvumą. Aplinkai draugiškas pirkimas reikalauja išsamios ir atidžios analizės ir valdymo, gebėjimo pasinaudoti geriausios praktikos pavyzdžiais visa tai įgalina perkančią organizaciją priimti palankiausias ir efektyviausias sprendimus.
- *Pasiekti aukštesnį darnaus vystymosi lygį tomis pačiomis kainomis.* Kai kurie žalieji produktai kainuoja tik šiek tiek daugiau nei įprasti produktai. Tuo tarpu atkreipus dėmesį į viso

produkto gyvavimo ciklo kaštus galima teigti, kad ilguoju laikotarpiu perkančios organizacijos, besirenkančios žaliuosius pirkimus, nesumoka daugiau, nes didesnę pirminės kainos dalį kompensuoja vėliau patiriamos mažesnės išlaidos naudojant, perdirbant, sunaikinant produktą.

- *Pagerinti vietinės bendruomenės gyvenimo kokybę.* Tam tikrą aplinkosauginę žaliųjų pirkimų naudą tiesiogiai gali patirti ir pati visuomenė. Tarkime, keičiant viešąjį transportą į mažiau aplinkai kenksmingus autobusus ar skatinant alternatyvaus transporto priemonių naudojimą, visuomenė gali mėgauti mažiau užterštu oru. Finansiniai ištekliai ir sutaupytos lėšos, kurios atsiranda dėka aplinkai naudingų pirkimų gali būti toliau investuojami į vietinės gyvenimo kokybę gerinančias programas.

- *Paskatinti teisės aktų išleidimą.* Aplinkosauginės nuostatos vis labiau įgauna privalomumo bruožų. Vis daugiau produktų turi atitikti tam tikrus privalomus kriterijus išdėstytus skirtingose konvencijose, sutartyse tiek nacionaliniu tiek tarptautiniu lygiu. Tokiu būdu perkančios organizacijos, kurių žalieji pirkimai ir juos lydintys kriterijai aiškiai nustatyti, bus pirmaujančioje pozicijoje. Be to, aiškus teisinis reglamentavimas leidžia mažinti pasirinkimo kaštus, nes tiksliai nustatyti kriterijai nesudaro galimybės tarnautojams naudotis savo valdžia ir atmesti labiausiai teisingus sprendimus.

- *Padidinti aplinkosauginį sąmoningumą.* Valdžios institucijos kaip visuomenės lyderiai yra atsakingi už aplinkosauginį sąmoningumo ugdymą ir gero pavyzdžio rodymą visai visuomenei. Pristatant žaliąjį produktą visuomenei ir suteikiant informaciją apie naudą, kurią visuomenė gauna jį naudojant, yra ugdomas visuomenės sąmoningumas, skatinamas aplinkosauginis požiūris, naujos vartojimo kultūros diegimas.

Atskiros valstybės institucijos neturi tokios perkamosios galios kaip jų susivienijimai ar bendras pagrindinės organizacijos pirkimas. Tarkim Lietuvoje savivaldybių asociacija galėtų imtis bendrų pirkimų – tai galėtų stipriai įtakoti privatų sektorių.

3.3. Galimos žaliųjų pirkimų diegimo kliūtys

Bandant diegti žaliuosius pirkimus Lietuvoje, reikia įvertinti ir galimus įgyvendinimo trukdžius:

A) *informacinius veiksnius* (žinių apie aplinkai nepavojingų gaminių ir aplinkai draugiškų paslaugų kriterijus trūkumą valstybinėse įstaigose bei žinių apie sutarčių sudarymą, atitinkančių viešųjų pirkimų įstatymus ir skatinančių žaliuosius pirkimus, trūkumą);

B) *ekonomines pasekmes* (potencialiai išaugšančią gaminių kainą bei padidėjusias laiko ir energijos sąnaudas pradedant vartoti „žaliuosius“ gaminius);

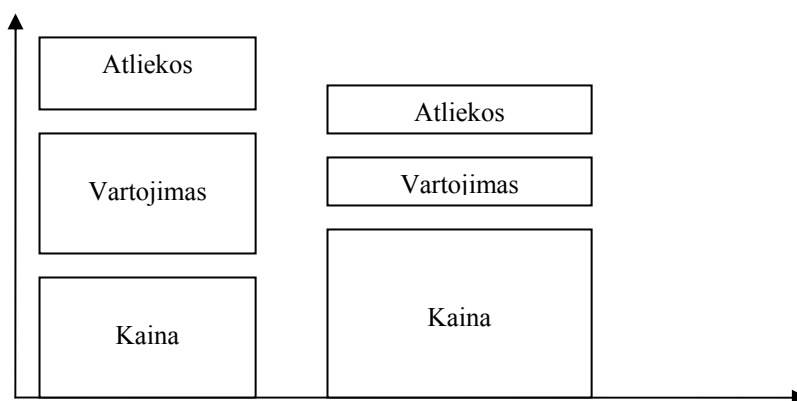
c) *teisinius veiksnius* (protekcionalizmo įvaizdžio grėsmę bei sudėtingą suderinamumą su viešųjų pirkimų įstatymu);

d) *organizacinius veiksnius* (centralizuotus, decentralizuotus pirkimus).³⁷

Dažniausiai įvardinamas atidėliojimų įvesti privalomus žaliuosius pirkimus pasiteisinimas yra tai, kad tokia pirkimų praktikos kaita labai žymiai padidins valstybės išlaidas, kas ypač nepatiks mokesčių mokėtojams ir gali pakenkti valdančiosios partijos prestižui. Taip pat kad įnašai į praktikos kaitą yra dideli, o gaunama nauda nekompensuoja įdėto laiko ir jėgų sąnaudų. Tačiau žaliųjų pirkimų praktiką jau senokai pritaikiusių labiausiai šioje srityje pažengusių ES valstybių praktika rodo, kad tinkamai įdiegtas, naujasis požiūris į viešuosius pirkimus beveik nieko nekainuoja, nes sugeba „atidirbti“ įdėtas lėšas. Egzistuoja keletas strategijų, kurios gali būti pritaikomos tikslu padidinti bendrą naudingumą ir užtikrinti, kad inicijuojami pakeitimai viešųjų pirkimų praktikoje žymiai nepadidintų perkančiųjų organizacijų išlaidų³⁸:

- *skaičiuojant realias kainas*. Manoma, kad žalieji produktai visada kainuoja brangiau, tačiau gilesnė analizė dažnai įrodo, kad tai netiesa – net ir brangesni žalieji produktai atperka šį skirtumą savo naudojimo cikle, nes naudoja mažiau energijos, yra perdirbami ir pan. Todėl labai svarbu vertinti viso produkto gyvavimo kaštus, žr. schemą, kuri įrodo, kad įvertinus viso gyvavimo ciklo analizę, nepaisant didesnių įsigijimo kainų, žalieji produktai atsiperka vartojimo ir atliekų šalinimo ar perdirbimo fazėse (antras stulpelis).

2 schema. Produkto visuminė kaina įvertinus viso gyvavimo ciklą



The Procura Manual, A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement– Freiburg: 2003.

- *mažinant kainas*. Pirkimų kainas galima sumažinti keliais būdais – pirmiausia tai atsisakant dalies pirkimų kaip nebūtinų (kompiuterinių laikmenų naudojimas vietoj popierinės

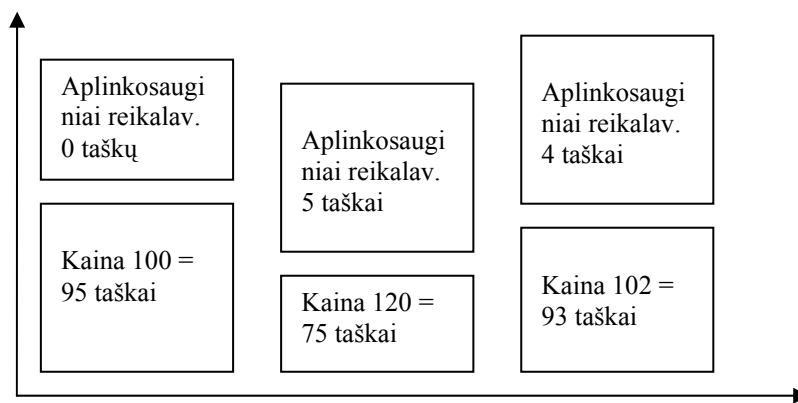
³⁷ R.Čiegis, *Ekonomika ir aplinka. Subalansuotos plėtros valdymas*. – Kaunas: VDU, 2004. P.318.

³⁸ *The Procura Manual, A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement*. – Freiburg: 2003.

dokumentacijos, daigiafunkcinių prietaisų pirkimas ir pan.); taip pat pirkimų apimčių didinimu (centralizuotai vykdomi pirkimai, ar perkančiųjų organizacijų susivienijimų vykdomi pirkimai gali žymiai sumažinti išlaidas, nes didesniems užsakymams taikomos nuolaidos, geresnės kainos, taip pat perkančiųjų organizacijų administracinės išlaidos pirkimams vykdyti sumažėja. administracines išlaidas mažina ir elektroniniai pirkimai).

- *nustatant pasikeitusių produktų kainų „lubas“*. kartais specifiniams produktams labai sudėtinga ar net neįmanoma apskaičiuoti viso gyvavimo ciklo kainą, tokiu atveju yra nustatomos kainos „lubos“, t.y., tam tikras kainų lygis, iki kurio kainos, mokamos už žalesnius produktus tenkintų perkančiąją organizaciją. Tarkime, organizacija pasiruošusi už labiau aplinkai draugiškus produktus mokėti papildomus 5%, jeigu jie tenkina visus nustatytus kriterijus. Tokiu atveju organizacija įveda taškų skaičiavimo metodiką (žr. schemą) - tarkim 95 taškai skiriama mažiausią kainą pasiūliusiam tiekėjui, 5 taškai – už aplinkosauginių kriterijų atitikimą. Tiekėjui, pasiūliusiam produktą, atitinkantį aplinkosauginius kriterijus, bet viršijančiam 5% aukštesnės kainos ribą, bus visgi atsakyta (antras stulpelis).

3 schema. Produkto kainų „lubų“ ir aplinkosauginių kriterijų atitikimo vertinimas taškais



The Procura Manual, A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement. – Freiburg: 2003

Dažniausiai įvardinamas atidėliojimų įvesti privalomus žaliuosius pirkimus pasiteisinimas yra tai, kad tokia pirkimų praktikos kaita labai žymiai padidins valstybės išlaidas, kas ypač nepatiks mokesčių mokėtojams ir gali pakenkti valdančiosios partijos prestižui. Tačiau ES narių, seniai įvedusių naująją praktiką, pavyzdžiai griežtai paneigia šią teoriją. Žalieji pirkimai turi teigiamą visaapimantį efektą nacionalinei ir regioninei ekonomikai, nes kitaip nei „skaldau ir valdau“ režimai, jie naudoja efektyvias rinkos galias, mokslą ir privataus sektoriaus partnerystę siekiant aplinkosauginių tikslų. Žalieji pirkimai nedraudžia ieškoti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo

patenkinti paklausos reikalavimus, tačiau tiesiog įveda dar ir ekologiškus kriterijus, taip dargi paskatindami konkurenciją tarp tiekėjų, padidindami efektyvumą, pagerindami organizacijos įvaizdį, visuomenės gyvenimo kokybę, aplinkosauginį sąmoningumą. Žalieji pirkimai padeda valstybėms siekti tarptautiniais išipareigojimais prisiimtų aplinkosauginių tikslų, skatina technologines inovacijas privačiame sektoriuje.

4. TOLIMESNĖ ŽALIŲJŲ PIRKIMŲ PLĖTOTĖ LIETUVOJE: REKOMENDACIJOS

Kaip jau minėta anksčiau, Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programa priimta prieš kelis mėnesius, tačiau realiai veikti pradės tik nuo kitų metų, kai bus pradėti taikyti 1-ajai produktų grupei nustatyti kriterijai. Nors remiantis programa tokie kriterijai turi būti nustatyti dar šiemet, tačiau autorei rašant darbą to padaryta dar nebuvo. Esamos sąlygos neleido autorei atlikti perkančiųjų organizacijų tyrimo, tikslu nustatyti šių organizacijų vykdomų viešųjų pirkimų pokyčius išgaliojus programai, kas gali būti atlikta ateityje, tačiau visgi buvo atlikti nestruktūruoti interviu su perkančiųjų organizacijų atstovais, bei nevyriausybinės aplinkosauginės organizacijos vadove, kurie jau esamu momentu leido išvelgti programos trūkumus.

Išnagrinėjus prieinamą literatūrą, atlikus kelis nestruktūruotus interviu, darbo autorė daro išvadą, kad įvade iškelta *hipotezė*, jog Lietuva yra pasirengusi vykdyti žaliuosius pirkimus pasiteisina iš dalies - priėmusi Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymą ir Nacionalinę žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programą, Lietuva įteisino žaliuosius pirkimus. Visgi apie visišką pasirengimą įgyvendinti žaliuosius pirkimus kalbėti dar sunku, nes:

1. teisiškai nėra nustatyti produktai (vadinamoji 1-oji produktų grupė), kuriems aplinkosauginiai kriterijai turi būti taikomi nuo 2008m.;
2. nenustatyti kriterijai minėtiems produktams;
3. nors kriterijai pagal programą turės būti taikomi nuo 2008 metų, ir didelės dalies perkančiųjų organizacijų (Vyriausybės įstaigos ir kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingos valstybės institucijos ir įstaigos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, ministerijos, įstaigos prie ministerijų ir kitos ministerijoms pavaldžios valstybės institucijos ir įstaigos), tačiau nėra vykdomi intensyvūs valstybės tarnautojų, turėsiančių vykdyti tokius pirkimus mokymai;
4. pati programa numato per mažus siektinus žaliųjų pirkimų procentus nuo visų vykdomų viešųjų pirkimų (žalieji pirkimai – ne mažiau kaip 10 procentų visų viešųjų pirkimų 2008

metais, ne mažiau kaip 15 procentų – 2009 metais, ne mažiau kaip 20 procentų – 2010 metais ir ne mažiau kaip 25 procentams – 2011 metais).

Suvokus, kad praktinio žaliųjų pirkimų įgyvendinimo Lietuvoje beveik nėra, darbo autorė, remdamasi teorinėje dalyje išnagrinėta ES valstybių narių gerąją praktiką vykdant tokius pirkimus, parengė tam tikrą siūlyimų bloką Lietuvai, kurie turėtų būti įgyvendinti, norint plėtoti ir gauti naudą iš žaliųjų pirkimų įvedimo.

4.1. Produktų, kurių įsigijimui bus taikomi aplinkosauginiai kriterijai, ir pačių kriterijų patvirtinimas

Pirmiausias darbas skatinant žaliuosius pirkimus dabar laukia LR Aplinkos ministerijos, jai pavesta dar šiais metais patvirtinti produktus ir aplinkosauginius kriterijus, kurie jiems turės būti taikomi. Tačiau programos duomenimis, tam nėra skirta lėšų, todėl didelė tikimybė, kad šis darbas bus atidėliojamas.

Remiantis 2005 metais Europos Komisijos inicijuoto ir Konsorciumo, kurį sudarė 5 organizacijos (*Virage*, the Netherlands, *Centre for Environmental Studies*, Hungary, *Global to Local*, United Kingdom, *Macroscopio*, Italy, *SYKE*, Finnish Environmental Institute) atliktu ES valstybių narių žaliųjų pirkimų tyrimo rezultatais (žr. 2 priedą) buvo nustatyti 11 produktų, kuriems labiausiai tinka įvesti aplinkosauginius reikalavimus:

- Statybos, renovacijos darbai ir medžiagos;
- Viešasis transportas;
- Privatus transportas;
- Švaros priemonės/paslaugos;
- Darbo drabužiai;
- Elektra;
- Kompiuterinė technika – kompiuteriai, monitoriai;
- Daugiafunkcinė kompiuterinė technika – spausdintuvai, kopijavimo aparatai;
- Maisto produktai;
- Popierius;
- Baldai.³⁹

Darbo autorės nuomone Lietuvai iš kart įsivesti aplinkosauginius kriterijus visiems siūlomiesiems 11 produktų būtų per didelis iššūkis. Autorės nuomone reikėtų pasirinkti 3-5 produktus

³⁹ Bouwer M., Jonk M., Berman T., ir kt. Green Public Procurement in Europe, Status overview, 2005, <http://europa.eu.int/comm/environment/gpp/media.htm#state>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.

ir jų skaičių kasmet didinti. Kaip buvo pastebėta atlikus nestruktūruotą interviu su Kauno regioninio aplinkos apsaugos departamento vyresniąja specialiste, vienam iš šių produktų jau ir Lietuvoje yra taikomi šiookie tokie aplinkosauginiai kriterijai - tai statybos ir renovacijos darbai ir medžiagos.

Viešajam sektoriui priklausančių pastatų statyba, renovacija ir pats išlaikymas (šildymas, vėdinimas, elektra, vandens sąnaudos) sudaro labai didelę viešųjų išlaidų dalį. Naujai statomiems pastatams aplinkosauginiai kriterijai galėtų būti:

- maksimalus elektros energijos kiekis 1m^2 , skirtas šildymui, vėdinimui, vandens kaitinimui;
- maksimalus elektros energijos kiekis 1m^2 apšvietimui.

Vokietijoje viešojo sektoriaus pastatų energijos sąnaudos yra $165\text{kwh}/1\text{m}^2$,⁴⁰ o naujai statomiems pastatams ši leistina norma dar mažesnė. Lietuva taip pat galėtų pasinaudoti šia praktika ir nustatyti savo normas. Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad tokie kriterijai privalo būti priderinti prie valstybės situacijos ir pajėgumų, o ne nurašyti iš kitų valstybių, nes pasirodys, kad jų įgyvendinti tiesiog neįmanoma.

Kalbant apie kriterijus statybinių medžiagų pasirinkime, reikia pastebėti, kad šiai produktų grupei labai lengva taikyti pripažintus ir savo vertę įrodžiusius eko-ženklus, bei jų nustatytus kriterijus. Pavyzdžiui, Europos ekologinis ženklas pateikia išsamius kriterijus renkantis aplinkai mažiau žalingus dažus, gruntus, lakus, todėl renkantis šiuos produktus, Europos ekologinio ženklo sertifikatas turėtų būti pliusas tiekėjams. Taip pat eko-ženklai leidžia išvengti nuodingų ir draudžiamų medžiagų naudojimo.

Dar viena tinkama „žalimumi“ grupė būtų kompiuterinė įranga. Dabar daug kalbama apie aplinkai draugiškus monitorius, kuriuos kaip tik reklamuoja privataus sektoriaus organizacijos, o nusprendamos tokius įsigyti viešojo sektoriaus perkančiosios organizacijos ne tik pačios prisidėtų prie aplinkai poveikio mažinimo, bet ir padidintų jų populiarumą visuomenėje. Galima daug kalbėti apie naudą, kurią teikia daugiafunkciniai įrenginiai, kurių įsigijimo atveju netgi patiriamos tiesioginės sąnaudos yra mažesnės nei atskirai perkamų kelių įrenginių. O jei dar pritaikomas viso gyvavimo ciklo įvertinimas, ypač įrenginių utilizavimui, tai teikiama nauda gerokai išauga. Taip pat paminėtina, kad šios prekių grupės žaliąjį įsigijimą organizuoti padeda ir eko-ženklai.

Trečioji darbo autorės siūlymu produktų grupė būtų viešojo transporto įsigijimui ir tobulinimui numatomi aplinkosauginiai kriterijai. Suprantama, kad ekologiškiausia būtų visą viešąjį transportą keisti tramvajais, kurie pripažįstami kaip pati ekologiškiausia visai visuomenei prieinama

⁴⁰ The Procura Manual, A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement. – Freiburg: 2003.

viešojo transporto priemonė, tačiau ir kitoms transporto priemonėms galima nustatyti kriterijus ir padaryti šią sritį mažiau aplinkai žala darančia.

Viešajam transportui dažniausiai nustatomi aplinkosauginiai kriterijai susiję su nuodingų medžiagų išmetimo į orą kiekiu (tai apibrėžta netgi direktyvos reikalavimais), taip pat gali būti nustatomi kriterijai skleidžiamam garsui, priklausomai nuo transporto priemonės galingumo, ir žinoma, sunaudojamo kuro kiekis vienam kilometrui nuvažiuoti. Tokie kriterijai būtų pakankami renkantis žalesnį produktą, nes pakanka kelių aiškiai reglamentuotų kriterijų išsirinkti tinkamesnį produktą.

Svarbiausias kriterijų apibrėžimo tikslas būtų jų tikslumas ir išsamumas. Kriterijų negali būti per daug, nes tai tiesiog būtų neįmanoma įgyvendinti, be to užimtų daug laiko ir reikalautų daug viešuosius pirkimus vykdančių valstybės tarnautojų jėgų, kas vestų prie atsisakymo taikyti žaliųjų pirkimų taisyklę, ar atmetinio pasiūlymų nagrinėjimo. Rengiant kriterijų sąrašus turi būti atsižvelgiama į:

- *minimalų perkamo produkto poveikį aplinkai* (ekologinį gaminio projektavimą, švaresnę gamybą, nuodingų medžiagų nenaudojimą);
- *išteklių panaudojimo efektyvumą* (perdirbtų žaliavų panaudojimą, atsinaujinančių išteklių ir energijos naudojimą);
- *ekonominius privalumus* (konkurencijos didinimą).⁴¹

4.2. Informacijos skleidimas ir perkančių organizacijų gebėjimų ugdymas

Ateinantys metai, t.y. 2008 m. Lietuvai bus pirmieji, kai privalomai bus taikomi žalieji kriterijai, vykdant viešuosius pirkimus. Dar šiemet turi būti patvirtintos tiek produktų grupės, tiek ir patys kriterijai, kuriuos reiks taikyti. Todėl tiek šiemet, tiek kitais metais daugiausia dėmesio perkančios organizacijos, ypačingai tos, kurios Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos nuostatos yra privalomos (Vyriausybės įstaigos ir kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingos valstybės institucijos ir įstaigos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, ministerijos, įstaigos prie ministerijų ir kitos ministerijoms pavaldžios valstybės institucijos ir įstaigos), turėtų skirti švietimui, valstybės tarnautojų, vykdančių viešuosius pirkimus gebėjimų stiprinimui. Kaip teigiama pačioje programoje, atlikti žaliuosius pirkimus Lietuvoje trukdo informacijos, žinių apie aplinką ir aplinkosaugos kriterijus, išteklių stoka. Šio uždavinio

⁴¹ Perkant „žaliai“! Aplinkai naudingų viešųjų pirkimų vadovas. - Liuksemburgas: 2005, Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras. // http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_lt.pdf; prisijungimo laikas 2007 06 20.

įgyvendinimo priemonės ir atsakingi vykdytojai taip pat nurodyti pačioje programoje - Viešųjų pirkimų tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Aplinkos ministerija yra atsakingos už perkančiosioms organizacijoms organizuojamus mokymus žaliųjų pirkimų klausimais, taip pat įgalintos rengti ir platinti perkančiosioms organizacijoms rekomendacinius ir mokomuosius leidinius apie žaliuosius pirkimus. Tačiau darbo autorės nuomone, prie šių priemonių įgyvendinimo gali prisidėti ir nevyriausybinės aplinkosauginės organizacijos. Atlikto nestruktūruoto interviu su nevyriausybinės organizacijos „*Aplinkosaugos valdymo ir technologijų centras*“ (ECAT-Lietuva) direktore Audrone Alijošiute paaiškėjo, kad organizacija yra ne tik pasirengusi, bet jau senokai vykdo seminarus ir dalyvauja konferencijose su pranešimais apie žaliųjų pirkimų teikiamą naudą ir privalumus, bei būtinybę juos vykdyti. Tiesa, kol kas labiau akcentuojamas visuomenės informavimas apie pokyčius ir naudą tokių pirkimų, nes anksčiau nebūta poreikio organizuoti mokymus valstybės tarnautojams, tačiau tokia galimybė yra. Interviu su Kauno miesto savivaldybės ir Kauno regioninio aplinkos apsaugos departamento atstovais metu buvo išsiaiškinta, kad būtent žinių ir praktinių įgūdžių, reikalingų atlikti žaliuosius pirkimus, stygius ir yra įvardijama kaip pagrindinė dabar egzistuojanti problema ir ateities siekiamybė.

4.3. Oficialūs patvirtinti žaliųjų produktų tiekėjų sąrašai

Remiantis Viešųjų pirkimų įstatymo 38 straipsniu, perkančios organizacijos, siekiant operatyviau vertinti ar tiekėjų kvalifikacija atitinka nustatytus reikalavimus, gali sudaryti oficialius patvirtintų prekių paslaugų tiekėjų, ar rangovų, atitinkančių kvalifikacijos reikalavimus sąrašus. Oficialius sąrašus sudaro Viešųjų pirkimų tarnyba. Į šiuos sąrašus vienodomis sąlygomis įrašomi Lietuvos ir kitų ES valstybių narių tiekėjai, kurie pateikia prašymą ir atitinka taisyklėse nustatytus reikalavimus. Į oficialius sąrašus įrašomas tiekėjas vieneriems metams, tiekėjų sąrašai skelbiami Viešųjų pirkimų tarnybos internetinėje svetainėje. tokie sąrašai palengvina tiekėjų dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose, nes jiems belieka pateikti pažymą apie registraciją oficialiuose sąrašuose, ir nereikia papildomai pateikinti kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus, o perkančiai organizacijai nereikia jų vertinti.

Tokia pačia tvarka gali būti sudaromi ir tiekėjų, siūlančių produktus iš Aplinkos ministerijos nustatyto produktų sąrašo, kurių viešiesiems pirkimams taikomi aplinkosaugos kriterijai, sąrašai. Tai leistų įvykdyti Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos iškeltą uždavinį „rinkti ir kaupti informaciją apie aplinkai palankius produktus, informuoti perkančiąsias organizacijas apie juos ir aplinkosaugos kriterijus, pagal kuriuos turėtų būti atliekami žalieji pirkimai“. Taip pat tai palengvintų perkančių organizacijų darbą tiek sprendžiant apie siūlomo produkto poveikį aplinkai, tiek ir apie tiekėjų atitikimą kvalifikaciniams reikalavimams. Ypač tokie

sąrašai praverstų dabartiniu momentu, pačioje pradžioje, tik pradėdant diegti žaliųjų pirkimų taisyklę, kada daugelis perkančiųjų organizacijų neturi nei teorinių, nei tuo labiau praktinių įgūdžių vertinti pasiūlymus, rinktis mažiausiai aplinkai kenksmingus produktus.

4.4. Centralizuotų pirkimų skatinimas, perkančiųjų organizacijų susivienijimai

Viešųjų pirkimų įstatymo 15 str.1d. yra nustatyta, kad perkančioji organizacija taip pat gali įsigyti prekių, paslaugų ar darbų iš centrinės perkančiosios organizacijos ar per ją. Šia nuostata sukuriama centralizuotų pirkimų teisinė bazė, kuomet pirkimus už kitas organizacijas vykdys viena specializuota perkančioji organizacija. Kitaip tariant, tokia organizacija, laikydamasi Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimų, galėtų įsigyti prekių, kurias vėliau parduotų perkančiosioms organizacijoms, arba atliktų prekių, paslaugų ir darbų, skirtų perkančiosioms organizacijoms, pirkimų procedūras, arba sudarytų preliminarįsias sutartis. Tokiems pirkimams nebūtų pakartotinai taikomos Viešųjų pirkimų įstatymo nuostatos.

Taigi perkančioji organizacija gali pasirinkti: ar perleisti pirkimo vykdymą centrinei perkančiajai organizacijai, ar vykdyti pirkimą savarankiškai. teisinės prielaidos viešiesiems pirkimams centralizuoti kitose ES valstybėse narėse buvo sukurtos jau anksčiau – tokios organizacijos yra įkurtos Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Italijoje, Danijoje, ir kt. Taip pat įstatymas numato galimybę perduoti pirkimų organizavimą kitai organizacijai, kuri galbūt yra labiau patyrusi viešųjų pirkimų vykdyme. Tai taip pat susiję su gaunama ES parama – kuomet siekiama užtikrinti gaunamos paramos panaudojimo skaidrumą, tokie pirkimų įgaliojimai yra suteikiami kitai perkančiajai organizacijai.

Pirkimų centralizavimas padės taupyti pirkimų organizavimui reikalingas lėšas bei laiką. Centrinei perkančiai organizacijai bus galima patikėti atlikti ypač svarbius ir didelius pirkimus, tokiu būdu bus mažinama ir korupcijos tikimybė. Tačiau ypač padidinus pirkimų apimtį, kyla tikimybė, kad bus pažeista konkurencija tarp tiekėjų.

Žaliųjų pirkimų atveju centralizuoti pirkimai ar kelių organizacijų susivienijimų pirkimai būtų žymiai didesnės apimtys, tai paskatintų tiekėjų susidomėjimą, verstų juos palankiau žvelgti į keliamus aplinkosauginius reikalavimus, o perkančiosioms organizacijoms leistų įsigyti produktų geresnėmis kainomis. Lietuvoje tokie pirkimai galėtų būti vykdomi Lietuvos savivaldybių asociacijos.

Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos plėtojimas, elektroninės pirkimo procedūros

Viešojo pirkimų tarnyba administruoja Centrinę viešųjų pirkimų informacinę sistemą. Ši sistema turi tapti vienu svarbiausių informacijos šaltinių internete apie Lietuvoje vykdomus viešuosius pirkimus. Sistema sudaro galimybę diegti pažangias informacines ir telekomunikacines technologijas viešajame sektoriuje, didinti viešųjų pirkimų informacijos prieinamumą visuomenei, mažinti viešųjų pirkimų organizavimo išlaidas, automatizuojant pirkimų procesus, ir kt.⁴² Perkančiosios organizacijos turi galimybę šiame portale publikuoti skelbimus, pateikti pirkimo dokumentus, bendrauti su tiekėjais. Viešojo pirkimų tarnyba turi galimybę kontroliuoti elektroniniu būdu vykstančius procesus ir procedūras – kontroliuoti bendravimo procesą tarp tiekėjų ir perkančiosios organizacijos, stebėti pirkimus, gali pildyti įvairias statistines ataskaitas.

Viešųjų pirkimų įstatymo 64str. įteisina dinaminę pirkimo sistemą - tai vien tik elektroninis procesas, skirtas įprastiems pirkimams, kurių charakteristikos rinkoje visuotinai žinomos ir atitinka perkančiosios organizacijos nustatytus reikalavimus, atlikti. pagrindinis tokios sistemos bruožas – pirkimai atliekami naudojantis tik elektroninėmis priemonėmis. tokia sistema labai patogi nuolat pasikartojantiems pirkimams vykdyti.

Taip pat 65 str. įteisinami elektroniniai aukcionai – kartojamas procesas, atliekamas naudojantis elektroniniais prietaisais naujoms sumažintoms kainoms ir (ar) tam tikrų pasiūlymo elementų naujoms vertėms pateikti. jis vyksta iš pradžių išsamiai įvertinus pasiūlymus, o taikomi automatiniai vertinimo metodai sudaro galimybę pasiūlymus išdėstyti eilės tvarka.

Dalis elektroninių pirkimų procedūrų jau šiuo metu funkcionuoja elektroninėje terpėje. Pavyzdžiui, visi viešųjų pirkimų skelbimai pateikiami internete, ten su jais gali susipažinti visi pageidaujantys. Perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų ataskaitas taip pat gali teikti elektroniniu būdu. Elektroniniu būdu naudojantis centrinio viešųjų pirkimų portalo priemonėmis taip pat galima vykdyti ir nedidelius pirkimus. Taigi viešieji pirkimai jau perkeliama į elektroninę terpę, ir tai vyksta keletą metų. Viešųjų pirkimų tarnyba vykdo Europos Sąjungos remiamą projektą, skirtą dar platesniam elektroninių priemonių viešuosiuose pirkimuose taikymui - perkančiosios organizacijos galės vykdyti elektroninius aukcionus, naudotis dinaminių pirkimo sistemų privalumais. Net atviri konkursai galės būti vykdomi elektroninėje terpėje. Visai tai turėtų padaryti viešuosius pirkimus patogia ir efektyvia viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimo forma. Deja, visiškai išnaudoti informacijos technologijų teikiamas galimybes galima tik turint efektyvią elektroninio parašo sistemą, o jos kol kas nėra.

⁴² Žinynas Viešieji pirkimai, leidėjas – Verslo žinios, 2007, sudarė SMA advokatų kontora.

4.6. Švaresnė gamyba, ekologinis gaminių projektavimas, ekologinis marketingas, ekologinės technologijos

Viešasis sektorius, besirinkdamas labiau aplinkai draugiškus produktus daro didelę įtaką privačiam sektoriui, ir visai visuomenei. Valstybė, rodydama pasitikėjimą vienais ar kitais produktais ar tiekėjais, ugdo visos visuomenės susidomėjimą, ir įpročių pakeitimą. Tačiau didžiausią ir greičiausiai pastebimą įtaką pasikeitę valstybės pirkimų ypatumai turi privataus sektoriaus verslui. matant perkančiųjų organizacijų pasiryžimą įsigyti vienas ar kitas prekes, tiekėjai įvertina kaip galimą savo verslo plėtrą ir perorganizavimą. Paklausa „žaliesiems“ produktams skatina jų pasiūlą. Tačiau pats tokio produkto kūrimas reikalauja ir pertvarkos dabartinėje produktų gamyboje.

Švaresnė gamyba, suvokiama kaip prevencinė ir integruota aplinkosaugos vadybos strategija, kuri nenutrūkstamai turi būti taikoma gamybiniam procesams bei produktams per visą jų egzistavimo ciklą, siekiant sumažinti poveikį žmonėms ir aplinkai, remiasi racionalesniu energijos, gamtinių resursų naudojimu ir atliekų bei taršos minimizavimu jų susidarymo vietoje, padeda sumažinti neigiamą įmonės poveikį aplinkai ir duoda teigiamus ekonominius rezultatus.⁴³

Tradiciškai aplinkos apsauga buvo suprantama kaip investicijų į įvairią taršos valymo įrangą visuma, nevertinant galimybių sumažinti atliekų ar taršos susidarymą gamybos procesuose. Tačiau pastaruoju metu vis didesnis dėmesys skiriamas prevencinėms aplinkos apsaugos priemonėms. Kodėl? Visų pirma - žymiai geriau apsimoka išnaudoti galimybę išvengti taršos susidarymo nei investuoti daug lėšų į taršos valymo įrangą ir jos priežiūrą. Be to, įmonės diegia prevencines aplinkos apsaugos priemones ir siekdamos nuolat gerinti produkcijos kokybę. Ši strategija remiasi racionalesniu išteklių naudojimu, atliekų ir taršos minimizavimu susidarymo vietoje ir padeda sumažinti neigiamą įmonės poveikį aplinkai bei garantuoja teigiamus ekonominius rezultatus. Tai įrodo Norvegijoje atlikti tyrimai: įmonės, įdiegusios prevencinės aplinkos apsaugos priemones, žymiai sumažino taršą, o daugiau nei 50% investicijų atsipirkimo laikas neviršijo dvejų metų.⁴⁴ Prevencinių aplinkos apsaugos priemonių diegimas per trumpą laiką pagerina įmonių aplinkosaugos veiksmingumą ir sudaro sąlygas toliau didinti įmonės veiklos efektyvumą. Šie veiksniai sąlygoja įmonės rizikos sumažėjimą, o tai vienas pagrindinių veiksnių, į kurį atsižvelgia investuotojas, sprenddamas apie kurią nors kitą investavimo galimybę. Aplinkos apsaugos vadybos nauda yra pelno ir konkurencingumo didinimas, laikantis sisteminio požiūrio, kuris leidžia pagerinti ekonominius rodiklius ir sumažinti neigiamą poveikį aplinkai. Be to, įmonės, taikančios šiuos

⁴³ R.Čiegis, *Ekonomika ir aplinka: Subalansuotos plėtros valdymas*. – Kaunas: VDU, 2004.P324.

⁴⁴ Nordic Council of Ministers „Focus on Sustainable Development. Nordic key indicators” Copenhagen 2006 // <http://norden.org/pub/ovrigt/baeredygtig/sk/N2006003.pdf>; prisijungimo laikas 2007 09 02.

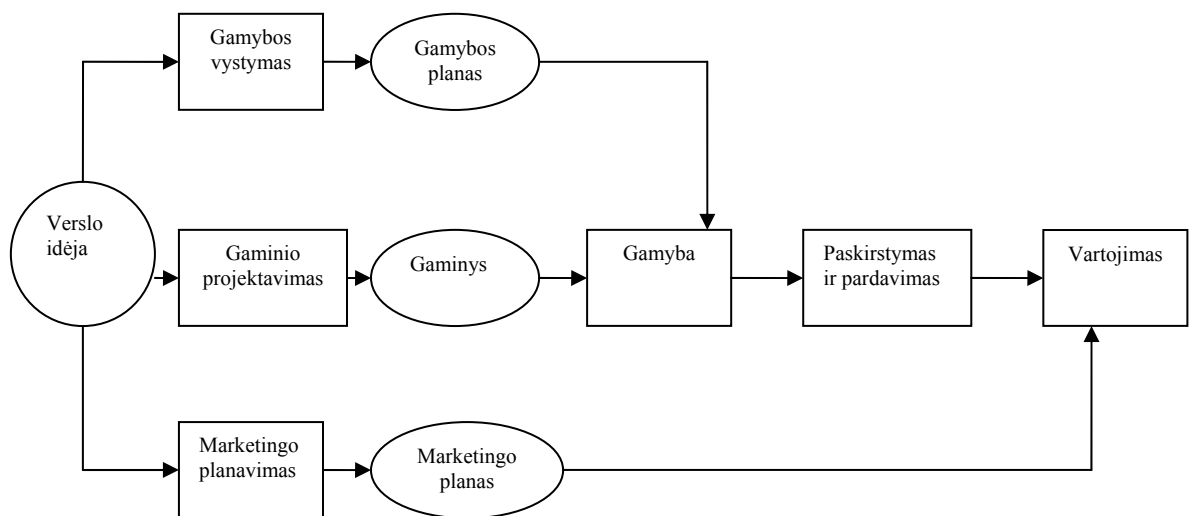
principus, ne tik žymiai padidina pelną, bet ir pagerina gaminių kokybę, savo įvaizdį ir padidina produktyvumą.

Direktyvos 2004/17/EB, 2004/18/EB, leidžia į žaliųjų pirkimų specifikacijas įtraukti gamybos metodams keliamus reikalavimus. Kadangi visos techninės specifikacijos turi būti susijusios su sutarties objektu, su gamyba susijusius reikalavimus galima įtraukti į specifikacijas ir taip paveikti gaminio charakteristikas nebūtinai aiškiai matomais būdais. Pavyzdžiui, galite prašyti iš atsinaujinančių energijos šaltinių gaminamos elektros, nors fiziškai „žalioji“ elektra nesiskiria nuo iš įprastinių šaltinių pagamintos elektros bei nedaro įtakos apšvietimo kokybei. Tačiau galutinio gaminio prigimtis ir vertė pasikeičia priklausomai nuo taikyto perdirbimo ir gamybos metodo. Pavyzdžiui, iš atsinaujinančių energijos šaltinių pagaminta elektra bus brangesnė, bet švaresnė nei iš įprastinių energijos šaltinių pagaminta elektra.

Lietuvoje pirmuosius švaresnės gamybos projektus inicijavo KTU Aplinkos inžinerijos institutas, kuris yra pagrindinė institucija šalyje, plėtojanti šią veiklą. Lietuvos įmonėse, dalyvavusiose švaresnės gamybos programose, vykdomi švaresnės gamybos projektai skatino jų aplinkosauginį veiksmingumą, mažino neigiamą poveikį aplinkai ir buvo ekonomiškai naudingi. Juk švaresnės gamybos koncepcija suteikia plačias galimybes suderinti ekonomikos augimą ir aplinkosauginio veiksmingumo gerinimą, mažinant taršos susidarymą šaltinyje, plečiant racionalų išteklių vartojimą bei antrinių atliekų naudojimą, ir skatina aplinkos vadybos sistemos kūrimą įmonėje.

Tačiau švaresnė gamyba įmonėse neįmanoma be dar kelių stadijų, kurios, remiantis viso gyvavimo ciklo požiūriu, taip pat turėtų būti reformuojamos. Pirmiausia tai pasakytina apie pačio produkto projektavimą, kuris turėtų vykti orientuojantis į aplinkosauginius tikslus, taip pat marketingo planavimą, taip pat svarbi žaliųjų pirkimų įtaka jaučiama skatinant naudoti žaliausias technologijas, taip vystant gamybą. (žr. 4 schemą). Todėl verta pakalbėti ir apie ekologinį gaminių projektavimą ir žaliajį marketingą, nors tai tiesiogiai susiję su privačiu sektoriumi, tačiau pokyčiai ten atsiliepia ir viešajam sektoriui, nes šis gali rinktis žalesnius produktus, taip pat gali padėti privačiam sektoriui, remiant reformas, taikant eko-premijas (eco-bonus).

4 schema. Švaresnės gamybos vystymo planas



Gaminių ekologinio projektavimo vadovas. – Kaunas: 2006, Technologija.

Atnaujintoje ES tvaraus vystymosi strategijoje pažymima, kad *Aplinkosaugos technologijų* veiksmų planas yra būtinas siekiant klimato kaitos prevencijos, švarios energijos ir tvaraus vartojimo bei gamybos. Aplinkosaugos technologijų veiksmų planas – tai ES aplinkosaugos technologijų veiksmų planas ekologinėms naujovėms skatinti ir aplinkosaugos technologijoms plačiai diegti.⁴⁵

Aplinkosaugos technologijos, kaip jos suprantamo Veiksmų plane reiškia visas technologijas, kurių naudojimas yra mažiau žalingas gamtai, nei alternatyvių technologijų naudojimas. Aplinkosaugos technologijų veiksmų planas skatindamas žaliąsias technologijas siekia pagerinti Europos gyventojų gyvenimo kokybę, sumažinti žalą aplinkai ir stimuliuoti ekonominį augimą. Nauja „žaliųjų“ produktų rinka, kurią skatina ir viešojo sektoriaus vykdomi žalieji pirkimai, skatina organizacijas pertvarkyti savo veiklą. Švaresnės gamybos vykdymas ir aplinkosauginių tikslų įvedimas į įmonės veiklą suteikia organizacijoms galimybę ne tik sumažinti suvartojamos energijos, gamybos išteklių išlaidas.⁴⁶

Investavimas į aplinkosaugines technologijas skatina ekonominį augimą, darnų vystymąsi, skatina inovacijas, didina konkurencumą, leidžia atskirti ekonominį augimą ir žalą gamtai, taip pat padeda valstybėms siekti tarptautiniais įsipareigojimais prisiimtų aplinkosauginių tikslų. Tačiau besivystančios šalys susiduria su tam tikromis kliūtimis siekdamas, naudodamos ir vystydamos

⁴⁵ ES tvaraus vystymosi strategijos (ES TVS) peržiūra – atnaujinta strategija// <http://www.am.lt/VI/files/0.207844001174307767.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 06 20.

⁴⁶ Communication from the Commission to the Council and the European parliament Brussels, 2004 COM 38 „Stimulating Technologies for Sustainable Development: An Environmental Technologies Action Plan for the European Union“// <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2005-0141+0+DOC+XML+V0//LT>; prisijungimo laikas: 2007 09 10.

aplinkosaugines technologijas. Dažniausiai įvardijamos problemos - finansinių išteklių stoka. Norint pakeisti organizacijų naudojamas technologijas į naujas, mažiau aplinkai kenksmingas, trumpuoju laikotarpiu reikalingi dideli finansiniai ištekliai, kas daugeliui organizacijų yra tiesiog neįmanoma užduotis, ir visai nesvarbu, kad daugelis įmonių suvokia, kad ilguoju periodu tokios investicijos atsiperka, tačiau „čia ir dabar“ reikalingų finansinių išteklių jos neturi. Šiai problemai spręsti reikia ir nacionalinių veiksmų, ir tarptautinės paramos.

ES yra sukurti ir veikia keletas mechanizmų, skatinančių aplinkosauginių technologijų plėtrą ir naudojimą. 2003–2006 m. į švarias technologijas investuota beveik 2 mlrd. eurų rizikos kapitalo, t. y. 10 % Europos rizikos kapitalo. Vis daugiau investuoja įsitvirtinusios įmonės. Pastaraisiais metais labai padaugėjo ilgalaikių ir socialiai atsakingų bankų sektoriaus investicijų⁴⁷:

- Klimato kaitos finansavimo priemonė

Europos investicijų bankas (EIB) Europos lygmeniu įsteigė klimato kaitos finansavimo priemonę (angl. Climate Change Financing Facility (CCFF)), kurią sudaro 1 mlrd. eurų

- Konkurencingumo ir naujovių programa (KNP)

Apie 228 mln. eurų bus skirta finansinėms priemonėms, pirmiausia augimo ir naujovių priemonei, valdomai Europos investicijų fondo (EIF), kuris bendrai investuos lėšas į ekologinių naujovių rizikos kapitalo fondus, 205 mln. eurų skirdamas pateikimo į rinką projektams ir tinklams. 728 mln. eurų bus skirta energijos naudojimo efektyvumui ir atsinaujinančiai energijai.

- Europos investicijų bankas (EIB)

EIB ir Komisija rengia bendrą rizikos pasidalijimo finansinę priemonę (angl. RFPF). Jos tikslas – pagerinti paskolų finansavimo galimybes privataus ir viešojo sektorių moksliniams tyrimams, pasižymintiems didele rizika.

- Sanglaudos politikos poveikis

Dabar apie 21 % struktūrinių fondų lėšų skiriama naujovėms, ir Komisija paragino valstybes nares naujuoju programavimo laikotarpiu šią dalį padidinti. Ekologinės naujovės, atsinaujinanti energija, energijos naudojimo efektyvumas ir švarus miesto transportas yra sanglaudos politikos (2007–2013 m.) prioritetai. Bendrijos strateginėse sanglaudos gairėse pabrėžiama, kad įmonės, siekdamos stiprios pozicijos ateityje, turėtų investuoti į ekologines naujoves.

- LIFE

⁴⁷ Komisijos komunikatas Tarybai, Europos parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Briuselis, 2007 COM 162, „Aplinkosaugos technologijų veiksmų plano įgyvendinimo 2005–2006 m. ataskaita“ // http://ec.europa.eu/environment/etap/pdfs/comm_pdf_com_2007_0162_f_en_acte.pdf; prisijungimo laikas: 2007 10 10.

Nuo 1992 m. pagal LIFE aplinkos programą buvo bendrai finansuota 2750 novatoriškų bandomųjų demonstravimo projektų, iš viso investuota virš 2,6 mlrd. eurų. Apie du trečdalius investicijų buvo skirta aplinkos technologijas remiantiems projektams⁴⁸.

Ekologinis gaminių projektavimas remiasi būvio ciklo požiūriu ir reikalauja, kad aplinkos apsaugos aspektai būtų sistemingai integruojami į gaminių projektavimo procesą, siekiant sumažinti gaminių poveikį aplinkai viso jų būvio ciklo metu – nuo žaliavų parinkimo iki galutinio atliekų sutvarkymo. Pagrindinis ekologinio gaminio projektavimo tikslas yra kurti ne tik aplinkosauginiu požiūriu aplinkai palankius gaminius – gaminių projektuojant turi būti atsižvelgiama ir į kitus kriterijus – funkcionalumo, kokybės, ekonominius, techninius ir kt. Didėjant konkurencijai pasaulinėje rinkoje, griežtėjant aplinkosauginiams teisiniams reikalavimams, kylant kaštams tiek žaliavų, tiek ir darbo jėgos, įmonės turi kurti ir siūlyti naujų gaminių. Aplinkos apsaugos reikalavimų integravimas į gaminių projektavimą yra svarbus ne vien siekiant aplinkos apsaugos veiksmingumo – tai veda ir į įmonės veiklos tobulinimą, geresnių rezultatų pasiekimą, žaliavų sunaudojimo mažinimą.

Ekologinis gaminių projektavimas tapo pagrindiniu įrankiu gerinant gaminių kokybę daugelyje pasaulio šalių. Vienos įmonės šiuos reikalavimus priima kaip grėsmę jų verslui, kitos supranta kaip šiuos reikalavimus paversti nauda įmonei ir laiko tai jų verslo gerinimo iššūkiu.

Diegti ekologinį projektavimą skatina dvi priežastys: pačios įmonės iniciatyva (vidiniai veiksniai) ir tiesioginė įtaka iš suinteresuotų šalių (išoriniai veiksniai).

Pagrindiniai *vidiniai veiksniai*, skatinantys ekologinį gaminių projektavimą:

- Gaminio kokybės užtikrinimas – aplinkos apsaugos standartų atitikimas didina gaminio funkcionalumą, patikimumą, ilgaamžiškumą ir aptarnavimą.
- Inovacijų skatinimas – leidžia naujoviškai pažvelgti į įmonės veiklą, ieškoti naujoviškų sprendimų, atveria naujas rinkas ir pritraukia naujų pirkėjų.
- Kaštų mažinimas – leidžia sumažinti kaštus visose gaminio būvio ciklo stadijose.
- Įmonių įvaizdžio gerinimas – aplinkos apsaugos ženklavimas ir kitos marketinginės priemonės pristatant rinkai mažiau aplinkai kenksmingą produktą leidžia sukurti geresnį įvaizdį prieš konkurentus.
- Darbuotojų motyvavimas, vadovų atsakomybės skatinimas.
- Aplinkos apsaugos politika ir aplinkos apsaugos vadybos sistemos – įmonėse patvirtintos aplinkos apsaugos politikos gali skatinti gerinti gaminių kokybę.

Išoriniai veiksniai, skatinantys ekologinį projektavimą:

⁴⁸ LIFE // www.ec.europa.eu/environment/life; prisijungimo laikas:2007 10 20.

- Valstybės politika, teisės aktai – ES integruotos gaminių politikos direktyva apima daugelį prekių grupių, gamintojo atsakomybės įvedimas už atliekų tvarkymą, išplėsta gamintojo atsakomybės sritis, aplinkos apsaugos ženklavimas, mokesčiai už taršą ir kiti reikalavimai verčia įmones imtis ekologinio projektavimo priemonių kuriant aplinkai palankesnius gaminius.

- Rinkos reikalavimai – įmonės partnerių ar vartotojų reikalavimai yra stiprus paskatinimas gerinti gaminių efektyvumą aplinkos apsaugos požiūriu. Rinkos reikalavimai gali būti klientų tiesiogiai suformuoti, aplinkosauginio ženklavimo kriterijai, standartų reikalavimai ar konkurentų veiksmai.

- Tiekėjai – įmonės. Susidūrusios su rinkoje esančiomis naujomis technologijomis gali įtakoti savo tiekėjus tiekti aplinkosauginiu požiūriu geresnes medžiagas ar jų dalis.

- Konkurentai – kitų įmonių taikomos aplinką saugančios technologijos gali būti dideliu akstinu skatinančiu gaminti kokybiškesnius ir aplinkai palankesnius gaminius.

- Visuomenė – vartotojai gali reikalauti iš gamintojų aplinkos apsaugos veiksmingumo ir gaminių kokybės gerinimo.

Siekiant sumažinti poveikį aplinkai, projektavimas gali būti atliekamas taikant keturis skirtingus inovacijų tipus:

- Gaminio tobulinimas – apima gaminio pakeitimus nekeičiant paties gaminio ar gamybos technologijos, naudojant mažesnę poveikį aplinkai turinčias žaliavas, mažinant energijos sąnaudas, siekiant taršos prevencijos ar tvarkant atliekas.

- Gaminio modifikavimas – atskiri gaminio komponentai žymiai patobulinami ar pakeičiami, lengviau išardomi, perdirbami, panaudojama perdirbta žaliava. Tam reikalingi esminiai pakeitimai susiję su technologiniais procesais, tiekimu bei paskirstymu.

- Funkcijos inovacija – keičiamas gaminio atlikimo būdas, gaminiai keičiami paslaugomis. Pvz., popierinės formos informacijos priemonės keičiamos į elektronines, integruoti telefono-fakso-spausdinimo-kopijavimo aparatai.

- Sistemos inovacija – gaminys ir su juo susijusi technologinė infrastruktūra bei institucinė struktūra pakeičiama nauja sistema. Sistemos inovacijos atliekamos integruojamos visus su gaminiu susijusius aspektus ir pritaikant naujus verslo tobulinimo modelius. Pvz., saulės energijos naudojimas buitiniams tikslams.⁴⁹

Ekologinis marketingas - veikla, kuri siekia sukurti konkurencinį pranašumą įtikinant vartotojus, kad tam tikri produktai kai kuriais atvejais yra mažiau žalingi aplinkai nei kiti. Atliekant ekologinio marketingo tyrimus gaunama gausi, tiksli, operatyvi informacija, padedanti

⁴⁹ Gaminių ekologinio projektavimo vadovas. – Kaunas: 2006, Technologija.

įmonėms koreguoti savo veiklą, priklausomai nuo kintančių vartotojų ekologinių vertybių suvokimo. Tad organizacijos turėtų vystyti tuos produktus, kurie sėkmingai patenkina vartotojo poreikius bei norus, ir turėtų tą daryti tokiu būdu, kad tai pagerintų vartotojo ir visos visuomenės gerbūvį, taigi, iš esmės reiškiančiai, kad vartotojų poreikių tenkinimas nesukelia neigiamų socialinių pasekmių: nedarą žalos aplinkai, neskatina žalingų poreikių tenkinimo. Ekologiškai orientuotas marketingas turi išpildyti tokius reikalavimus:

- jis turi integruotai apimti visas produkto gyvavimo fazes pradedant žaliavų gavimu ir baigiant produkto kaip atliekos neutralizavimu;
- jis turi padėti įdiegti ekologinius reikalavimus visose fazėse tarp įmonės, rinkos ir visuomenės;
- visuose marketingo instrumentuose turi būti atsižvelgta į ekologinius kriterijus.

Ekologinio marketingo strategija turi būti:

- į vartotoją orientuota,
- ekonomiškai perspektyvi,
- patikima vartotojams, vadovams ir kitoms įtakos grupėms,
- atitinkanti korporacinius tikslus, strategijas ir pajėgumus,
- aiški, išvengiant aplinkosauginio bei techninio žargono,
- koordinuota su kitų verslo funkcijų strategijomis ir planais,
- efektyviai suderinta viduje ir išorėje.⁵⁰

Žaliojo marketingas neapsiriboja vien gaminių poveikio aplinkai mažinimu, bet ir numato įmonės konkurencingumo didinimą ir subalansuotą įmonės plėtrą. Kita svarbi žaliojo marketingo dalis – informacijos apie gaminius pateikimas visuomenei, vartotojams. Žaliojo marketingas siejamas su aplinkosaugos vadybos sistemų diegimu, aplinkosauginiu ženklinimu. Labai svarbu taikyti šias priemones, kurios didina aplinkos apsaugos veiksmingumą, ir jų gautus rezultatus skleisti visuomenei.

Siekiant pažangos, reikia pakeisti gamybos procesus, produktus ir pačią verslo praktiką. Kad viskas vyktų sparčiau, reikia diegti ekologines naujoves (ekologinės naujovės – visos aplinkai naudingos technologijų, gamybos procesų ir verslo naujovės) ir aplinkosaugos technologijas, kurios gali padėti rasti sprendimus. Tokiu būdu išsprendžiamos daug dabartinių aplinkos problemų. Pasitelkus tinkamas priemones, pvz., finansinės paramos teikimo arba reguliavimo, galima paskatinti ekologines naujoves ir taip pakreipti rinkos raidą, kad Lietuva taptų konkurencinga ir aplinką tausojančia valstybe.

⁵⁰ R.Čiegis, *Ekonomika ir aplinka: Subalansuotos plėtros valdymas*. – Kaunas: VDU, 2004.P344.

IŠVADOS

1. Pagrindinius viešųjų pirkimų politikos tikslus galima suskirstyti į kelias kryptis: pirma – viešųjų pirkimų skaidrumo ir efektyvumo didinimas, antra – kitų ekonominių ir aplinkosauginių tikslų siekimas. Svarbu, kad viešieji pirkimai būtų vykdomi pagal bendrąsias, visiems vienodai suprantamas taisykles laikantis visuotinai pripažintų principų – tokių reikalavimų viešiesiems pirkimams suvienodinimas padeda Lietuvos ūkio subjektams geriau suprasti kitų šalių keliamus reikalavimus, atveria daugiau galimybių ir leidžia sėkmingiau dalyvauti organizuojamuose pirkimuose.
2. Tarptautiniu lygmeniu ES vaidina pagrindinį vaidmenį kuriant ir skatinant esminius tarptautinius aplinkos apsaugos susitarimus ir konvencijas, siekiant tvaraus vystymosi koncepcijos tikslų. *Šeštoji aplinkosauginių veiksmų programa* (2002) nustatanti ES aplinkos apsaugos kryptis dešimčiai metų, teigia, kad reikalingas strateginis požiūris, kuris leistų pakeisti gamybos ir vartojimo netolydumus. Žalieji pirkimai yra vienas iš instrumentų, leidžiančių siekti tvaraus vystymosi strategijoje išdėstytų tikslų. Žalieji pirkimai – tokie pirkimai, kai prekės ar paslaugos pasirinkimo kriterijus yra ne tik (ar net ne tiek) kaina ir kokybė, bet ir perkamo produkto gamybos ar vartojimo proceso poveikis aplinkai. Poveikio aplinkai kriterijus gali tapti *lemiantis* prekės arba paslaugos tinkamumą viešųjų pirkimų konkursui.
3. Lietuvos Respublikos Seimas 2005 m. gruodžio 22 d. priėmė Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymą, atsižvelgiant į 2004 metais Europos Parlamento ir Tarybos priimtas dvi naujas Viešųjų pirkimų direktyvas (iš dalies pakeistas 2005m.), kurios patobulino galiojančias bei nustatė naujas detalias pirkimų taisykles. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas numato, kad pirkimo dokumentuose perkančiosios organizacijos gali nustatyti aplinkosauginius reikalavimus tiek kvalifikacijos reikalavimuose, tiek techninėje specifikacijoje, tačiau Lietuvoje ši praktika nėra paplitusi. Aplinkos apsaugos politikos centras atliko esamos žaliųjų pirkimų situacijos vertinimą Lietuvoje ir nustatė, kad žalieji pirkimai sudaro mažiau nei 5% visų pirkimų. Tai rodo Lietuvos atsilikimą šioje srityje nuo kitų Europos Sąjungos šalių, kuriose šis rodiklis yra didesnis, pavyzdžiui, Švedijoje ir Danijoje žalieji pirkimai sudaro daugiau kaip 50% visų viešųjų pirkimų. Taigi, nors teisinės prielaidos žaliųjų pirkimų plėtrai buvo sukurtos, tačiau praktinis šių pirkimų įgyvendinimas nebuvo sklandus. Siekiant paskatinti žaliųjų pirkimų plėtrą *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006–2008 metų programoje* buvo numatyta įgyvendinimo priemonė „parengti nacionalinę žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programą, joje nustatyti aplinkosauginius kriterijus viešiesiems pirkimams ir numatyti žaliųjų pirkimų įgyvendinimo Lietuvoje tikslus bei jų įgyvendinimo priemones“. Šia

paskata remiantis 2007 08 08 buvo patvirtinta *Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programa*, kurios tikslas – skatinti žaliuosius pirkimus ir pasiekti, kad per viešuosius pirkimus įsigytos prekės, paslaugos ar darbai būtų kuo palankesni aplinkai.

4. Žalieji pirkimai reikalauja daug išmanymo ir pritaikymo žinių iš pačių sprendimus priimančių valstybės tarnautojų. Kiekvieną kartą viešajam sektoriui išleidžiant eurą ar litą yra padaroma daug sprendimų. Pirmiausia perkama produktas ar paslauga turi būti pripažįstama kaip pati tinkamiausia reikiamom reikmėms patenkinti. Antra, aiškinamasi sąlygos, kuriomis produktas ar paslauga buvo sukurta ir medžiagos iš kurių tai buvo pagaminta. Ir galiausiai nagrinėjama, kaip paslauga ar produktas bus naudojami ateityje ir kaip bus sunaikinami ar perdirbami. Šis požiūris viešųjų pirkimų vykdytojams uždeda labai didelę naštą ir atsakomybę - sunku įgyvendinant žaliųjų produktų pirkimą praktikoje. Pagrindinis barjeras žaliųjų pirkimų įdiegime yra tas, kad perkančios organizacijos dažnai stokoja reikalingos informacijos ir praktikos lyginti aplinkosauginės specifinių produktų charakteristikas, tačiau yra keletas praktinių instrumentų, kurie palengvina šį darbą: *gyvavimo ciklo požiūris* reikalauja integruotai išnagrinėti gaminio poveikį aplinkai nuo jo fizinio atsiradimo iki išnykimo. Taip pat šis požiūris reikalauja, kad poveikio aplinkai sumažinimas viename būvio ciklo etape nepadidintų poveikio aplinkai kitame etape; *eko-ženklintas* - tai gaminių ar paslaugų, kurie yra mažiau žalingi aplinkai ir žmonių sveikatai nei kiti tos pačios grupės produktai, nepriklausomas ženklintas. Vartotojai tokius produktus gali atpažinti iš aplinkosauginio ženklo - grafinio simbolio, pateikto prekės etiketėje. Ženklintas yra labai svarbus, kadangi vartotojai turi teisę būti tikri, kad jų produktuose nėra nieko daugiau ar mažiau nei nurodyta etiketėje. Kuomet ženklintas yra skaidrus ir tikslus, žmonės gali priimti sąmoningus sprendimus dėl produktų, kuriuos pasirenka, o gamintojai gali laisvai rinktis, kokį produktą jiems gaminti; *aplinkos apsaugos vadybos sistemos* yra problemos identifikavimo ir sprendimo instrumentas, kuris atskleidžia organizacijoms būdus kaip sistemingai valdyti aplinkosauginę veiklą, produktus, paslaugas ir padeda vykdyti jų aplinkosauginius įsipareigojimus bei pasiekti norimus veiklos rezultatus. LR Viešųjų pirkimų įstatymas teigia, kad perkančios organizacijos, pirkdamos paslaugas ar darbus, turi teisę pirkimo dokumentuose nurodyti reikalavimą pateikti nepriklausomų įstaigų išduotus sertifikatus, patvirtinančius, kad tiekėjas laikosi tam tikrų aplinkos apsaugos vadybos standartų. Tokiu atveju, perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose turi nurodyti Europos bendrijos aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemą (EMAS) arba aplinkos apsaugos standartą, pagrįstą atitinkamais Europos arba tarptautiniais standartais, kuriuos yra patvirtinusios įstaigos, atitinkančios Europos bendrijos teisės aktus arba atitinkamus Europos ar tarptautinius sertifikavimo standartus.

5. Bandant diegti žaliuosius pirkimus Lietuvoje, reikia įvertinti galimus įgyvendinimo trukdžius - *informacinius veiksnius, ekonomines pasekmes, teisinius, organizacinius veiksnius*. Dažniausiai įvardinamas atidėliojimų įvesti privalomus žaliuosius pirkimus pasiteisinimas yra tai, kad tokia pirkimų praktikos kaita labai žymiai padidins valstybės išlaidas, kas ypač nepatiks mokesčių mokėtojams ir gali pakenkti valdančiosios partijos prestižui. Tačiau ES narių, seniai įvedusių naująją praktiką, pavyzdžiai griežtai paneigia šią teoriją. Egzistuoja keletas strategijų, kurios gali būti pritaikomos tikslu padidinti bendrą naudingumą ir užtikrinti, kad inicijuojami pakeitimai viešųjų pirkimų praktikoje žymiai nepadidintų perkančiųjų organizacijų išlaidų – *realių kainų skaičiavimas, kainų mažinimas, pasikeitusių produktų kainų „lubų“ nustatymas*. Žalieji pirkimai turi teigiamą visaapimantį efektą nacionalinei ir regioninei ekonomikai, nes kitaip nei „skaldau ir valdau“ režimai, jie naudoja efektyvias rinkos galias, mokslą ir privataus sektoriaus partnerystę siekiant aplinkosauginių tikslų. Žalieji pirkimai nedraudžia ieškoti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo patenkinti paklausos reikalavimus, tačiau tiesiog įveda dar ir ekologiškus kriterijus.
6. Žalieji pirkimai gali *padėti laikytis valstybių prisiimtų ir privalomų regioninių, tarptautinių aplinkosauginių įsipareigojimų*, ypatingai susijusių su klimato kaita. Dar viena žaliųjų pirkimų pasekmė būtų *subalansuota gamyba ir vartojimas*. Jeigu dauguma viešųjų pirkėjų teiktų pirmenybę ekologiškai švaresniems produktams, didėtų tokių produktų paklausa, taip iššaukiant pokyčius rinkoje ir skatinant tokių produktų pasiūlos augimą, kas savo ruožtu vestų prie kainų mažėjimo. Dar daugiau – valstybiniai organai, būdami galingais rinkos dalyviais gali *paskatinti inovacijas ir stimuliuoti konkurencingumą*, tarkim pasiūlydami premijas įmonėms įdiegusioms aplinką tausojančias technologijas. Teigiama, kad tinkamai įdiegta žaliųjų pirkimų politika gali padėti perkančiai organizacijai: *paskatinti teisės aktų išleidimą* - aplinkosauginės nuostatos vis labiau įgauna privalomumo bruožų - vis daugiau produktų turi atitikti tam tikrus privalomus kriterijus išdėstytus skirtingose konvencijose, sutartyse tiek nacionaliniu tiek tarptautiniu lygiu, tokiu būdu perkančios organizacijos, kurių žalieji pirkimai ir juos lydintys kriterijai aiškiai nustatyti, bus pirmaujančioje pozicijoje, be to, aiškus teisinis reglamentavimas leidžia mažinti pasirinkimo kaštus, nes tiksliai nustatyti kriterijai nesudaro galimybės tarnautojams naudotis savo valdžia ir atmesti labiausiai teisingus sprendimus; *pagerinti įvaizdį* - imdamasi reikšmingų pokyčių ir taikydamą žaliuosius pirkimus, organizacija solidaruosis su visuomene; *padidinti efektyvumą* - aplinkai draugiškas pirkimas reikalauja išsamios ir atidžios analizės ir valdymo, gebėjimo pasinaudoti geriausios praktikos pavyzdžiais visa tai įgalina perkančią organizaciją priimti palankiausias ir efektyviausias sprendimus; *pasiekti aukštesnį darnaus vystymosi lygį tomis pačiomis kainomis* - kai kurie žalieji produktai kainuoja tik šiek tiek daugiau nei įprasti

produktai, tačiau atkreipus dėmesį į viso produkto gyvavimo ciklo kaštus galima teigti, kad ilguoju laikotarpiu perkančios organizacijos, besirenkančios žaliuosius pirkimus, nesumoka daugiau, nes didesnę pirminės kainos dalį kompensuoja vėliau patiriamos mažesnės išlaidos naudojant, perdirbant, sunaikinant produktą; *pagerinti vietinės bendruomenės gyvenimo kokybę; padidinti aplinkosauginį sąmoningumą* - valdžios institucijos kaip visuomenės lyderiai yra atsakingi už aplinkosauginį sąmoningumo ugdymą ir gero pavyzdžio rodymą visai visuomenei, pristatant žaliąjį produktą visuomenei ir suteikiant informaciją apie naudą, kurią visuomenė gauna jį naudojant, yra ugdomas visuomenės sąmoningumas, skatinamas aplinkosauginis požiūris, naujos vartojimo kultūros diegimas.

7. Išnagrinėjus prieinamą literatūrą, atlikus kelis nestruktūruotus interviu, darbo autorė daro išvadą, kad įvade iškelta *hipotezė*, jog Lietuva yra pasirengusi vykdyti žaliuosius pirkimus pasiteisina iš dalies - priėmusi Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymą ir Nacionalinę žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programą, Lietuva įteisino žaliuosius pirkimus. Visgi apie visišką pasirengimą įgyvendinti žaliuosius pirkimus kalbėti dar sunku, nes:

- teisiškai nėra nustatyti produktai (vadinamoji 1-oji produktų grupė), kuriems aplinkosauginiai kriterijai turi būti taikomi nuo 2008m.;
- nenustatyti kriterijai minėtiems produktams;
- nors kriterijai pagal programą turės būti taikomi nuo 2008 metų, ir didelės dalies perkančiųjų organizacijų (Vyriausybės įstaigos ir kitos Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingos valstybės institucijos ir įstaigos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, ministerijos, įstaigos prie ministerijų ir kitos ministerijoms pavaldžios valstybės institucijos ir įstaigos), tačiau nėra vykdomi intensyvūs valstybės tarnautojų, turėsiančių vykdyti tokius pirkimus mokymai;
- pati programa numato per mažus siektinus žaliųjų pirkimų procentus nuo visų vykdomų viešųjų pirkimų (žalieji pirkimai – ne mažiau kaip 10 procentų visų viešųjų pirkimų 2008 metais, ne mažiau kaip 15 procentų – 2009 metais, ne mažiau kaip 20 procentų – 2010 metais ir ne mažiau kaip 25 procentams – 2011 metais).

8. Suvokus, kad praktinio žaliųjų pirkimų įgyvendinimo Lietuvoje beveik nėra, darbo autorė, remdamasi teorinėje dalyje išnagrinėta ES valstybių narių gerąją praktiką vykdant tokius pirkimus, parengė tam tikrus pasiūlymus, kurie galėtų padėti, norint tinkamai ir naudingai įgyvendinti žaliųjų pirkimų koncepciją. Tokiu tikslu buvo pasiūlyti trys produktai, kurių įsigijimui galėtų būti taikomi aplinkosauginiai kriterijai nuo 2008 m., ir pačių kriterijų pavyzdžiai, taip pat buvo aptartas informacijos skleidimas ir perkančiųjų organizacijų gebėjimų

ugdymas, pasiūlytos kitos priemonės, kurios leistų plėtoti žaliuosius pirkimus - oficialūs patvirtinti žaliųjų produktų tiekėjų sąrašai, centralizuotų pirkimų skatinimas, perkančiųjų organizacijų susivienijimai, centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos (CVPP) plėtojimas, elektroninės pirkimo procedūros. Taip veikdama plėtodama žaliuosius pirkimus valstybė skatintų švaresnės gamybos, ekologinio gaminių projektavimo, ekologinio marketingo ir ekologinių technologijų plėtrą.

NAUDOTA LITERATŪRA

TEISĖS AKTAI

1. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2006, Nr. 4-102.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas Nr.1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 89-4029.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 8 d. nutarimas Nr. 804 „Dėl Nacionalinės žaliųjų pirkimų įgyvendinimo programos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2007, Nr. 90-3573.
4. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministro, Lietuvos Respublikos Ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ministro 2006 m. spalio 2 įsakymas Nr. D1-439/4-361/3D-380 „Dėl Europos Bendrijos ekologinio ženklo suteikimo produktų grupėms ir aplinkosaugos vadybos ir audito (EMAS) sistemų įdiegimo Lietuvos Respublikoje 2006-2008 m. Programos patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2006, Nr.107.
5. ES tvaraus vystymosi strategijos (ES TVS) peržiūra – atnaujinta strategija// <http://www.am.lt/VI/files/0.207844001174307767.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 06 20.
6. Aplinkos ministerijos 2007-2009 metų strateginis veiklos planas // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=6348; prisijungimo laikas: 2007 10 10.
7. Aplinkos ministerijos 2008-2010-ųjų metų strateginio veiklos plano projektas // http://www.am.lt/VI/rubric.php3?rubric_id=209; prisijungimo laikas: 2007 10 10.
8. Kauno miesto savivaldybės 2006 m. sausio 26 d.sprendimu Nr. T-7 patvirtinta „Kauno miesto aplinkos apsaugos strategija 2006–2015 metams ir Kauno miesto aplinkos apsaugos strategijos įgyvendinimo veiksmų planas 2006–2008 metams“// http://aplinka.kaunas.lt/?pg=1&lang=1&menu_id=18&id=25; prisijungimo laikas: 2007 10 10.
9. Viešųjų pirkimų tarnybos prie LR Vyriausybės direktoriaus 2006 m. spalio 12d. įsakymas Nr. 1S-53 „Dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo rekomendacijų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 113-4329.
10. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB „Dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“//Specialus leidimas. 2004-12-30, Nr.1.

11. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/17/EB „koordinuojanti subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, pirkimų procedūras“//Specialus leidimas. 2004-12-30, Nr1.
12. Europos Komisijos 2005 m. rugsėjo 7 d. direktyva 2005/51/EB „iš dalies keičianti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/17/EB XX priedą ir direktyvos 2004/18/EB VIII priedą dėl viešųjų pirkimų“//Oficialusis leidinys L. 2005-10-01, Nr. 257-127.
13. Europos Parlamento ir Tarybos 2005 m. lapkričio 16 d. direktyva 2005/75/EB „pataisanti direktyvą 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“// Oficialusis leidinys L. 2005-12-09, Nr. 323-55.
14. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui, Brussels, 2007 COM 162, „Aplinkosaugos technologijų veiksmų plano įgyvendinimo 2005–2006 m. ataskaita“ // http://ec.europa.eu/environment/etap/pdfs/comm_pdf_com_2007_0162_f_en_acte.pdf; prisijungimo laikas: 2007 10 10.
15. Communication from the Commission KOM(2001) 264 „A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development“// http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0264en01.pdf; prisijungimo laikas: 2007 09 02.
16. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Brussels 2003, COM 302 final „Integrated Product Policy: Building on Environmental Life-Cycle Thinking“// http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0302en01.pdf; prisijungimo laikas: 2007 09 02.
17. Communication from the Commission to the Council and the European parliament Brussels 2004, COM 38 final „Stimulating Technologies for Sustainable Development: An Environmental Technologies Action Plan for the European Union“// http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2004/com2004_0038en01.pdf; prisijungimo laikas: 2007 06 20.
18. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Brussels 2005, COM 35, „Winning the Battle Against Global Climate Change“// http://ec.europa.eu/environment/climat/pdf/eu_action_against_climate_change.pdf; prisijungimo laikas: 2007 06 20.
19. Communication from the Commission to the Council and the European parliament Brussels, 2004 COM 38 „Stimulating Technologies for Sustainable Development: An Environmental Technologies Action Plan for the European Union“//

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2005-0141+0+DOC+XML+V0//LT>; prisijungimo laikas: 2007 09 10.

20. Commission interpretative communication on the Community law applicable to public and the possibilities for integrating environmental considerations into public procurement COM(2001) 274 final // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0274en01.pdf; prisijungimo laikas: 2007 09 02.

21. ES Aplinkos apsaugos, visuomenės sveikatos ir maisto saugos komiteto pranešimas „Dėl Komisijos komunikato Tarybai ir Europos Parlamentui dėl tvarios plėtros technologijų skatinimo: aplinkosaugos technologijų veiksmų plano Europos Sąjungai“ // <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2005-0141+0+DOC+XML+V0//LT>; prisijungimo laikas: 2007 06 13.

22. Nordic Council of Ministers „Focus on Sustainable Development. Nordic key indicators” Copenhagen 2006 // <http://norden.org/pub/ovrigt/baeredygtig/sk/N2006003.pdf>; prisijungimo laikas 2007 09 02.

23. UK Government Sustainable Procurement Action plan: Incorporating the Government response to the report of the Sustainable Procurement Task Force // <http://www.sustainable-development.gov.uk/publications/pdf/SustainableProcurementActionPlan.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.

24. Johannesburg Plan of Implementation// www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POIToc.htm; prisijungimo laikas: 2007 06 20.

25. National Association of Local Authorities in Denmark „Guide for the promotion of cleaner technology and responsible entrepreneurship“, 2002 // <http://www.un.org/documents/ecosoc/cn17/1998/background/ecn171998-bp4.htm>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.

TEISMŲ PRAKTIKA

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 09 21 nutartis Nr. 3K-3-416/2005 „c.b. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ v. „Sigma Telas“ // http://www.lat.lt/3_nutartys/senos/nutartis.aspx?id=28746; prisijungimo laikas: 2007 10 23.

KNYGOS

27. Čiegis R., Ekonomika ir aplinka. Subalansuotos plėtros valdymas. – Kaunas: 2004, VDU leidykla.

28. Čiegis R., Tolydi ekonomikos plėtra : monografija. - Kaunas: 1997, Lietuvos energetikos institutas.
29. Čiegis R., Tolydžios ekonominės plėtros alternatyvios teorijos : monografija. - Kaunas: 2002, Naujasis lankas.
30. ES aplinkosaugos teisinė sistema ir pagrindinės prielaidos, užtikrinančios įstatymų įgyvendinimą. - Kaunas, 2002.
31. Gaminių ekologinio projektavimo vadovas. – Kaunas: 2006, Technologija.
32. Geležienė L., Alijošiūtė A., Capacity Building on EU environmental Policy for the regional and local environmental administration in Lithuania. – Kaunas: 2002.
33. Perkant „žaliai“! Aplinkai naudingų viešųjų pirkimų vadovas. - Liuksemburgas: 2005, Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras. // http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_lt.pdf; prisijungimo laikas 2007 06 20.
34. Staniškis J.K., Stasiškienė Ž., Arbačiauskas A., Švaresnės gamybos koncepcija ir jos taikymas. – Kaunas: 2001.
35. Žinynas Viešieji pirkimai, sudarė SMA advokatų kontora. 2007, Verslo žinios.
36. Greener purchasing: Issues and practical solutions// <http://www.oecdbookshop.org/oecd/display.asp?sfl=identifiers&lang=EN&st1=972000041p1>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.
37. Handbook for Implementation of EU Environmental Legislation. – London: 2002.
38. The Procura Manual, A Guide to Cost-Effective Sustainable Public Procurement. – Freiburg: 2003.
39. McCormick J. Environmental Policy in the European Union. - Palgrave: 2001.
- STRAIPSNIAI**
40. Aplinkai naudingų pirkimų skatinimas Kauno regione// <http://www.krda.lt/eko/ekomarks>; prisijungimo laikas: 2007 09 13.
41. Arbačiauskas V. „Aplinkos apsaugos ir kokybės vadybos integravimas bei įtaka Lietuvos pramonės įmonių ekonominiams ir aplinkos apsaugos veiksmingumui“// Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba, 2001. Nr.2(16). P. 81-85, <http://www1.apini.lt/includes/getfile.php?id=377>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.
42. Balevičius K., Jankevičius K., Liužinas R., ir kt., „Valstybinis aplinkosaugos valdymas Lietuvoje“ // Lietuvos aplinkosaugos raida: straipsnių rinkinys / Sudarytojai Karolis Jankevičius, Juozas Stasinas. Vilnius, 2000. p.15-29.

43. Viešųjų pirkimų tarnyba// www.vpt.lt/index.php?pid=1089184506&lan=LT;
prisijungimo laikas: 2007 09 10.
44. Bouwer M., Jonk M., Berman T., ir kt. „Green Public Procurement in Europe, Status overview”, 2005 // <http://europa.eu.int/comm/environment/gpp/media.htm#state>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.
45. Bouwer M., Jonk M., Berman T., ir kt. „Green Public Procurement in Europe 2006 – Conclusions and recommendations“, 2006 // <http://europa.eu.int/comm/environment/gpp>; prisijungimo laikas 2007 09 02.
46. Bouwer M., Jonk M., Berman T., ir kt. „Green Public Procurement in Europe 2006 – Conclusions and recommendations“, 2006, ES valstybių narių esamos padėties žaliųjų pirkimų įgyvendinime apibendrinta apžvalga // http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/national_gpp_strategies_en.pdf; prisijungimo laikas: 2007 09 02.
47. Burroughs WJ. „Climate change: A multidisciplinary approach“, 2001 // <http://books.google.com/books?hl=lt&lr=&id=396wYGZIY7AC&oi=fnd&pg=RA1-PR9&dq=Climate+change:+A+multidisciplinary+approach&ots=XrexSSPmS6&sig=frdrdaT0ArdhmtXNEJpjLYI3WRQ#PPR5,M1>; prisijungimo laikas: 2007 06 20.
48. Ellis J., Corfee-Morlot J., Winkler H. „Taking Stock of the Progress under the Clean Development“, 2004 // <http://www.oecd.org/dataoecd/58/58/32141417.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 06 20.
49. Haes U., Jolliet O., Finnveden G., „Best Available Practice Regarding Impact Categories and Category Indicators in Life Cycle Impact Assessment”// http://scientificjournals.com/sj/lca_village/Pdf/aId/4861; prisijungimo laikas 2007 10 15.
50. Thompson D. “Driving Forces” // <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1SEC831464>; prisijungimo laikas: 2007 10 13.
51. Kippo-Edlund P., Hauta-Heikkilä H., Miettinen H., ir kt. „Measuring the Environmental Soundness of Public Procurement in Nordic Countries” Copenhagen 2005 // <http://www.norden.org/pub/miljo/miljo/sk/TN2005505.pdf>; prisijungimo laikas: 2007 09 02.
- KONFERENCIJŲ MEDŽIAGA**
52. Aplinkosaugos valdymo sistemos, seminaro medžiaga, Kaunas, ECAT, 2004.
53. Subalansuotos plėtros vertinimo galimybės, Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, Kaunas, ECAT, 2000.

54. Tausojanti plėtra informacinėje visuomenėje, Tarptautinės konferencijos pranešimų tezės, Vilnius, Aplinkos apsaugos politikos centras, 2002.

55. Preliminary Report from the Conference on Environmental Product Information, Stockholm, 2003 // http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/pdf/news/ever_interimreport.pdf; prisijungimo laikas: 2007 06 20.

SANTRAUKOS ŽALIEJI PIRKIMAI.

APLINKOSAUGOS KRITERIJŲ ĮTRAUKIMAS Į VIEŠUOSIUS PIRKIMUS

Žalieji pirkimai yra požiūris, kuris stengiasi integruoti aplinkosauginius reikalavimus į visas viešųjų pirkimų stadijas, tikslu sumažinti poveikį gamtai ir žmonių sveikatai. Žalieji pirkimai dar vadinami subalansuotais pirkimais, ekologiniais pirkimais, teisingaisiais pirkimais. Jie paremti tokiomis prielaidomis kaip vartotojų sąmoningumas, tik reikalingas pirkimas, viso gyvavimo ciklo perspektyva.

Žalieji pirkimai nėra nauja koncepcija – tai jau įgyvendinama daugelyje pirmaujančių aplinkosaugos srityje Europos Sąjungos šalių ir konstatuojama gaunama nauda. Daugelis viešojo sektoriaus perkančiųjų organizacijų, vykdančių žaliuosius pirkimus ir skatinančių aplinkosaugines inovacijas, patiria realių pokyčių rinkoje. Pasirinktos efektyvios įgyvendinimo strategijos padeda pasiekti viešųjų pirkimų efektyvumo padidinimą, pagerina vietinės bendruomenės gyvenimo kokybę, padidina aplinkosauginį sąmoningumą, pagerina esamos valdžios politinį įvaizdį, padeda pasiekti aukštesnę darnaus vystymosi lygį tomis pačiomis kainomis.

Dažniausiai įvardinamas atidėliojimų įvesti privalomus žaliuosius pirkimus pasiteisinimas yra tai, kad tokia pirkimų praktikos kaita labai žymiai padidins valstybės išlaidas, kas ypač nepatiks mokesčių mokėtojams ir gali pakenkti valdančiosios partijos prestižui. Tačiau remiantis daugelio valstybių patirtimi, aiškėja, kad žalieji pirkimai dažnai nesukuria didesnių išlaidų perkančiai organizacijai - žaliojo produkto įsigijimo kaina gali būti aukštesnė už tuos pačius poreikius tenkinančio kito produkto, tačiau įvertinus viso gyvavimo ciklo perspektyvą, t.y. įsigijimą, naudojimą ir naikinimą ar perdirbimą, ilguoju periodu tokio produkto išlaidos būna netgi ir mažesnės. Beto, egzistuoja keletas strategijų, kurios gali būti pritaikomos tikslu padidinti bendrą naudingumą ir užtikrinti, kad inicijuojami pakeitimai viešųjų pirkimų praktikoje žymiai nepadidintų perkančiųjų organizacijų išlaidų - tai ir realių kainų nustatymo strategija, realių poreikių nustatymo strategija, pasikeitusių produktų kainų „lubų“ nustatymas ir pačio viešojo pirkimo vykdymo tvarkos keitimas, kai patys pirkimai yra vykdomi centralizuotai ar susijungus kelioms perkančiosioms organizacijoms, naudojamos elektroninės pirkimo procedūros.

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas numato, kad pirkimo dokumentuose perkančiosios organizacijos gali nustatyti aplinkosauginius reikalavimus tiek kvalifikacijos reikalavimuose, tiek techninėje specifikacijoje, tačiau, nors teisinės prielaidos žaliųjų pirkimų plėtrai buvo sukurtos, praktinis šių pirkimų įgyvendinimas nebuvo sklandus. Siekiant paskatinti žaliųjų pirkimų 2007m. rugpjūčio 8d. buvo patvirtinta *Nacionalinė žaliųjų pirkimų įgyvendinimo*

programa, kurios tikslas – skatinti žaliuosius pirkimus ir pasiekti, kad per viešuosius pirkimus įsigytos prekės, paslaugos ar darbai būtų kuo palankesni aplinkai.

GREEN PURCHASING.

INTEGRATION OF ENVIRONMENTAL CRITERIA INTO PUBLIC PROCUREMENT

Green purchasing, public procurement, life-cycle approach, environmental criteria, centralised procurement, joint purchasing, e-procurement, eco-labels, environmental management accounting system.

Green purchasing is an approach which integrates environmental considerations into all stages of the purchasing process with the goal of reducing impacts on the environment. It involves a number of considerations, including buying only what is needed, taking a life-cycle perspective of the costs and impacts of products and services.

Green purchasing is not a new concept, and has been implemented by pioneer public authorities across Europe for many years. A great number of public authorities have positive experiences in this area. The implementation of green procurement by public authorities is effective in achieving real changes on the marketplace — supporting greener alternatives and promoting innovation. Effective strategies help to improve the efficiency of procurement, raise the quality of life in the local community and improve the political image of the administration. Green procurement, should not involve additional costs for a public authority — indeed money may often be saved. Although some greener products have a higher purchase price, if the whole life-cycle costs are considered, including use and disposal costs, even savings may often be achieved. There are a number of other factors which can help to keep costs down, including a careful consideration of whether a product is really needed at all, and changes to the way procurement is organized and carried out (in some cases, greater centralization of procurement, the use of e-procurement and joint-purchasing may offer substantial financial benefits).

In Lithuania for many years, the single most important indicator in the practice of public purchasing was the economic factor. This year the Government adopted National green purchasing implementation program, which fully will start working only next year. Though it still needs a lot of work, firstly in product group and environmental criteria development, but first steps are already made, and now it urgent needs practice.

PRIEDAI

1 priedas. Pasiūlymų ekonominio naudingumo vertinimas⁵¹

1) Kai kriterijų lyginamieji svoriai išreikšti konkrečiais dydžiais

Pasiūlymo ekonominis naudingumas (S) apskaičiuojamas, sudedant tiekėjo pasiūlymo kainos C ir kitų kriterijų (T) balus:

$$S = C + T;$$

Pasiūlymo kainos (C) balai apskaičiuojami mažiausios pasiūlytos kainos (C_{\min}) ir vertinamo pasiūlymo kainos (C_p) santykį padauginant iš kainos lyginamojo svorio (X):

$$C = \frac{C_{\min}}{C_p} \cdot X;$$

Kriterijų (T) balai apskaičiuojami sudedant atskirų kriterijų (T_i) balus:

$$T = \sum_i T_i;$$

Kriterijaus (T_i) balai apskaičiuojami šio kriterijaus parametrų įvertinimų (P_s) sumą padauginant iš vertinamo kriterijaus lyginamojo svorio (Y_i):

$$T_i = \left(\sum_s P_s \right) \cdot Y_i.$$

Jeigu ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijai išreikšti vienu ar keliais parametrais, būtina nustatyti, kaip vertinami šie parametrai. Parametrus galima vertinti tiesiogiai arba lyginant su geriausiu pasiūlymu.

Parametrus vertinant tiesiogiai rekomenduojama jų lyginamuosius svorius išreikšti balų intervalais. Tokiam parametrų vertinimui gali būti numatytas ekspertinių metodų taikymas (vertinamo kriterijaus parametro įvertinimą (P_s) balais suteikia ekspertai).

Jeigu vertinant kriterijaus parametrus pasiūlymas lyginamas su geriausiu pasiūlymu, parametro įvertinimas (P_s) apskaičiuojamas parametro reikšmę (R_p) palyginant su geriausia to paties parametro reikšme (R_{\max} arba R_{\min}) ir padauginant iš vertinamo kriterijaus parametro lyginamojo

⁵¹ Viešųjų pirkimų tarnybos prie LR Vyriausybės direktoriaus 2006 m. spalio 12d. įsakymas Nr. 1S-53 „Dėl viešųjų pirkimų pasiūlymų vertinimo rekomendacijų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr. 113-4329.

svorio (L_s). Priklausomai nuo to, kuri (didžiausia ar mažiausia) kriterijaus parametro reikšmė laikoma geriausia, kriterijaus parametras (P_s) įvertinamas pagal šias formules:

1. jeigu geriausia parametro reikšmė yra didžiausia jo reikšmė:

$$P_s = \frac{R_p}{R_{\max}} \cdot L_s;$$

2. jeigu geriausia parametro reikšmė yra mažiausia jo reikšmė:

$$P_s = \frac{R_{\min}}{R_p} \cdot L_s.$$

Kai kriterijų lyginamieji svoriai išreikšti konkrečiais dydžiais, pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta:

1. kad tiekėjų pasiūlymai bus vertinami pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus;

2. kriterijai, pagal kuriuos bus vertinamas pasiūlymas, taip pat kriterijų parametrai, jeigu tokie nustatyti;

3. kainos ir kitų pasirinktų kriterijų lyginamieji svoriai (X, Y_i);

4. vertinamų kriterijų parametrų lyginamieji svoriai (L_s);

5. formulės, pagal kurias bus skaičiuojamas pasiūlymų ekonominis naudingumas.

2) Kai kriterijų lyginamieji svoriai išreikšti balų intervalais

Pasiūlymo ekonominis naudingumas (S) apskaičiuojamas sudedant tiekėjo pasiūlymo kainos (C) ir kitų kriterijų (T) balus:

$$S = C + T.$$

Pasiūlymo kainos (C) balai apskaičiuojami mažiausios pasiūlytos kainos (C_{\min}) ir vertinamo pasiūlymo kainos (C_p) santykį padauginant iš kainos vertinimui skirtą balų intervalo viršutinės ribos (X_{\max}):

$$C = \frac{C_{\min}}{C_p} \cdot X_{\max}.$$

Kriterijų (T) balai apskaičiuojami sudedant atskirų kriterijų (T_i) balus:

$$T = \sum_i T_i.$$

Kriterijaus (T_i) balai apskaičiuojami sudedant šio kriterijaus parametru (P_s) balus:

$$T_i = \sum_s P_s.$$

Jeigu kriterijus neturi parametru, balai jam skiriami tiesiogiai.

Kai kriterijų lyginamieji svoriai išreikšti balu intervalais, pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta:

1. kad tiekėjų pasiūlymai bus vertinami pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus;
2. kriterijai, pagal kuriuos bus vertinamas pasiūlymas, taip pat kriterijų parametrai, jeigu tokie nustatyti;
3. kainos ir kitų pasirinktų kriterijų vertinimo balais intervalai ($[X_{\min}, X_{\max}]$, $[Y_{i,\min}, Y_{i,\max}]$);
4. vertinamų kriterijų parametru vertinimo balais intervalai ($[L_{s,\min}, L_{s,\max}]$);
5. formulės, pagal kurias bus skaičiuojamas pasiūlymų ekonominis naudingumas;
6. numatytų taikyti ekspertinių vertinimų metodikos aprašymas.

3) Kai kriterijai išrikiuoti jų svarbos mažėjimo tvarka

Jeigu perkančioji organizacija vertinimo kriterijų lyginamuosius svorius išreiškia ne konkrečiais dydžiais ar balu intervalais, bet tik nurodydama taikomų kriterijų svarbos eiliškumą mažėjančia tvarka, pasiūlymus rekomenduojama vertinti ekspertiniais metodais. Šiuo atveju ekspertinio vertinimo instrukcijoje turi būti nurodyta, kad vertindamas pasiūlymą ekspertas turi laikytis bendros nuostatos, jog galimas didžiausias balu skaičius žemiau įrašyto kriterijaus turi būti mažesnis, nei pirmiau įrašyto kriterijaus. Pasiūlymo ekonominis naudingumas (S) apskaičiuojamas sudedant tiekėjo pasiūlymo kainos (C) ir kitų kriterijų (T) balus:

$$S = C + T;$$

Kriterijų (T) balai apskaičiuojami sudedant atskirų kriterijų (T_i) balus:

$$T = \sum_i T_i;$$

Kai kriterijų lyginamieji svoriai išreikšti balu intervalais, pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta:

1. kad tiekėjų pasiūlymai bus vertinami pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus, išrikiuotus jų svarbos mažėjimo tvarka;
2. kriterijai, pagal kuriuos bus vertinamas pasiūlymas, išrikiuoti jų svarbos mažėjimo tvarka;
3. formulės, pagal kurias bus skaičiuojamas pasiūlymų ekonominis naudingumas;
4. numatytų taikyti ekspertinių vertinimų metodikos aprašymas.

2 priedas. ES valstybių narių esamos padėties žaliųjų pirkimų įgyvendinime apibendrinta apžvalga. *Bouwer M., Jonk M., Berman T., ir kt. „Green Public Procurement in Europe 2006 – Conclusions and recommendations“, 2006 //*
http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/national_gpp_strategies_en.pdf; prisijungimo laikas: 2007
09.

Country	Legislation	Targets - Monitoring	Guidelines - Training	Criteria	Local initiatives & websites	NAP
Austria	Legal obligation for GPP - where appropriate - for all levels of government (Bundesvergabegesetz 2006)	general recommendation/obligation (not enforceable)	Guidelines for federal level 1998 - revised 2004 at www.oekoinkauf.at	Criteria catalogue (11 product groups) Austrian national eco-label	Local websites with criteria for GPP in Vorarlberg, Wien, Niederösterreich Umweltverband Oekoinkauf	Pilot phase for GPP launched, with aim of adopting final NAP in 2010 based on experience/evidence gathered in pilot phase
Belgium	Obligation for federal level - Circular 2005	At least 50 % of vehicles to comply with specific environmental criteria applicable to federal government	Guidelines for federal level	Criteria catalogue at federal level (13 product groups) Specific catalogues for vehicles and ICT		Draft national action plan adopted – public consultation – adoption foreseen September 2007
Cyprus			Leaflets, workshops, DVD, GPP Handbook, website			National action plan adopted
Czech Republic	Government resolution 720/2000 about prioritizing of green products in public tenders		Handbook GPP, Eco-label website , GPP website	Eco-label website		GPP to be developed as part of ETAP and SCP - no separate NAP
Denmark	Legal obligation for GPP - Environmental Protection Act 1994 (applicable to all levels of government); Circular 1995 to central government institutions obliging these to formulate a green procurement policy and to include environmental considerations in the procurement process. Circular 2005 obliging central government institutions to buy energy efficient products	Surveys 1997/98 and 2000 on GPP policies at all levels of government. Enquiry to ministries 2006 re. compliance with 1995 Circular. Product specific targets in voluntary partnership between the Ministry of Environment and 3 local authorities. Environmental requirements in obligatory central government purchasing contracts for certain products.	Guidance for GPP at http://www.ski.dk/greenerprocurement and www.groindkoksportal.dk , handbook leaflets, seminars, networks of purchasers	50 product-specific guidelines Product criteria at http://www.ski.dk/greenerprocurement and www.groindkoksportal.dk	Voluntary partnership established between the Ministry of Environment and 3 large municipalities committing the partners to reach 8 product specific targets, including energy efficient computers, cleaning agents that comply with ecolabel criteria, recycled paper (or comply with ecolabel) toys without a number of chemicals. Other local authorities can join the initiative by also committing themselves to the targets	1994 Action Plan
Estonia	Ministry of Defence Environmental Action plan refers to inclusion of environmental criteria in procurement process		Various workshops and training			Action plan adopted (cabinet 22 Feb 07 - Cabinet Decision No 2/25.01.2007 (1 page) and "Estonian Environmental and Sustainable Public Procurement

						Priorities 2007-2009' http://www.envir.ee/219407
Finland	1993 Waste Act obliging authorities to use recyclable products or products made from recycled material 1998 Recommendation of GPP for Government	Report on state of GPP	GRIP leaflets on GPP	Green criteria for 60 product groups available upon payment of annual fee		Working group to present draft national action plan in Spring 2007
France	20 % of total annual renewal of vehicles should consist of "clean" vehicles 20 % of new constructions should be compliant with HQE standards or equivalent 50 % of all wood products to be legally sourced by 2007 100 % of all wood products to be legally sourced and sustainable by 2010	20 % of total annual renewal of vehicles should consist of "clean" vehicles 20 % of new constructions should be compliant with HQE standards or equivalent 50 % of all wood products to be legally sourced by 2007 100 % of all wood products to be legally sourced and sustainable by 2010	General guideline website including 36 product groups Achats éco-responsables Eco-label website	General guideline website including 36 product groups Leaflet on the purchase of wood products	Networks: achats responsables Auxilia	National action plan adopted in March 2007, including 15 specific GPP targets; http://www.ecologie.gouv.fr/enaap_d.html
Germany	Federal waste law obliges federal purchasers to examine environmental aspects related to recycling, repair and long life of products before starting procurement procedure Federal Government agreement to procure only sustainable wood (products) and to apply ecological standards in construction/acquisition of federal buildings		Federal guidelines on the procurement of "green" electricity, website on green purchasing, handbook, leaflet on energy efficient purchasing	1994 criteria catalogue for green products at Federal Ministry of Defence National eco-label	www.beschaffung-info.de www.blauer-engel.de www.dialogprozess-konsum.de www.label-online.de www.klima-sucht-schutz.de	No NAP - study on possible development of model green tender documents
Greece				Several good practices		Working group established
Hungary	In accordance with Act CXXXIX of 2003 on public procurement the contracting authority may determine environmental criteria in the tender notice for certain stages of the procurement procedure		Manual for green purchasing for municipalities	Criteria for 51 product groups available at http://www.komvezetbarat-termek.hu/angism.htm		Draft submitted to Government in April 2007

Ireland	1996 Green Government Guide recommends green public purchasing 2002 Policy Statement on Recycling and Preventing Waste recommends use of recycled and recyclable materials in GPP		Government guidelines on "value for money" with strong focus on LCC Green Purchasing Document with advice for government departments and local authorities Green Fairs/workshops	Central Government Supplies Agency offers a range of environmentally preferable products	Department of Environment, Heritage and Local Government	Work on draft NAP has started
Italy	Decision n° 57/2000 requires that 30 % of goods purchased by public administration complies with ecological criteria and at least 30 to 40 % shall have reduced electricity consumption 2003 Decree of Ministry of Environment obliges all public bodies to purchase at least 30 % of all purchased goods of recycled material	30 % green goods and at least 30-40 % of durable goods with reduced electricity consumption at least 30 % of purchased goods consist of recycled material (federal level)	2003 CD with guidelines on GPP Cooperation with CONSIP (agency in charge of public procurement for central administration) to introduce environmental requirements in public tenders 2006 promotion campaign (leaflet and questionnaire) Open book on GPP to be established		Various initiatives at local level: Cremona , Turin , Bologna , Ferrara	Draft national action plan adopted - to be endorsed by government early 2007
Latvia						national action plan adopted
Lithuania						Draft national action plan established - to be submitted for approval by Government mid 2007
Luxembourg						
Malta			Handbook/workshops			Draft national action plan subject to public consultation (Oct - Nov 2006)
Netherlands	1999 National programme for GPP	by 2010: 100 % sustainable procurement by government and 50 % by all other public purchasers	Website with environmental specifications, examples, helpdesk, etc.	Toolkit with "menu" including three levels of specifications for product groups included Dutch eco-label		2003 National Action plan on sustainable development including certain specific targets for GPP - no separate officially endorsed NAP but a document informing Member States about national target for GPP and implementation of existing policies on sustainable public procurement. http://www.sentemovem.nl/duurza

						www.green/English/index.asp
Poland			Recommendations, guides and catalogue with green products and services will be elaborated and a website will be launched			action plan adopted by government on 30 January 2007
Portugal						General Action plan on GFP adopted by government April 2007 – implementing measures being established
Slovak Republic			Various workshops			Working group will be created to establish NAP
Slovenia			Various workshops, handbook			Opportunity of adoption of a NAP being considered
Spain	Agreement of Council of Ministers of May 2006 to implement GFP in federal public bodies					Draft NAP will be submitted to government in July 2007
Sweden	Strong recommendation by government	by 2006 35 % cars purchased by state agencies to be compliant with environmental criteria	Criteria guidelines for some 75 product groups by mixed company (state-local-industry)	Criteria guidelines for some 75 product groups by mixed company (state-local-industry) Swedish eco-label Eco Miljöväl	Various national/regional/local networks	National action plan including targets, endorsed by government on 8 March 2007 http://www.miljo.miljovael.se/86273a73711 . English version available on http://www.eku.se/eng/
UK	Government departments are required to develop sustainable procurement strategies	UK target to become leader in sustainable procurement policies by 2008. Further information on the Sustainable Procurement Task Force website		Public sector Food procurement Initiative Central point of expertise on timber GPP Guidance at http://www.ecobuyingsolutions.gov.uk and http://www.sustainableprocurement.gov.uk/products/index.html	National Procurement Strategy for local governments sets a target for local government to procure sustainable procurement Community Sustainability Briefing Documents (Jan 05) by the Environment Agency DEFRA initiative including practical advice for buyers with over 40 product categories covered Sustainable Construction : practical guidance for	Action plan on sustainable procurement endorsed by government on 5 March 2007 http://www.defra.gov.uk/news/20070305.htm

